

Nr 34.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1925 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 mars 1925 dagtecknad proposition, nr 110, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga här nedan införda förslag till lag om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar.

I sammanhang med berörda proposition har utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagens andra kammare väckta motioner, nämligen

nr 385 av herrar *Järte, Nilsson* i Antnäs, *Lindman, Pettersson* i Bjälbo, *Lindskog, Beskow, Anderson* i Linköping, *Bernström, Petersson* i Lerbäcksbym, *Lithander, Nylander, Magnusson* i Tumhult, *Björkman* i Norrköping, *Christenson, Forssell* och *Olsson* i Blädinge; samt

nr 386 av herrar *Nylander, Bernström, Lithander, Järte, Lindman* och *Magnusson* i Tumhult.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för det i propositionen framlagda lagförslaget, samt de i motionerna framförda yrkandena och dessas motivering tillåter sig utskottet att hänvisa till propositionen och motionerna, i den mån ej redogörelse därför lämnas här nedan.

Frågan om åtgärder från det allmännas sida för vinnande av översikt och eventuellt kontroll över truster och andra monopolistiska sammanslutningar har upprepade gånger varit föremål för övervägande inom riksdagen.

Historik.

Vid 1910 års riksdag väcktes sålunda motion (II: 1 av friherre Palmstierna) om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt låta utföra en undersökning angående inom landet befintliga karteller och truster, i syfte att kunskap måtte erhållas om deras antal, beskaffenhet

1910 års riksdag.

och arbetssätt m. m., samt att Kungl. Maj:t, med stöd av den erfarenhet, denna undersökning komme att lämna, ville låta uppgöra och för riksdagen framlägga förslag till sådana åtgärder, varigenom möjlighet bereddes att vinna en kontinuerlig översikt av kartell- och trustväsendets utveckling och verksamhet i Sverige.

Andra kammaren biföll det i motionen gjorda yrkandet, men första kammaren avtog såväl motionen som ett av kammarens första tillfälliga utskott med anledning av motionen framställt förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t täcktes låta anordna en väsentligen statistisk utredning angående inom landet befintliga kartellers och trusters organisation och verksamhetssätt ävensom åstadkomma en utredning om kartell- och trustfrågans läge i andra stater.

1911 års
riksdag.

Vid 1911 års riksdag återkom samme motionär med sin motion (II: 56). Även nu stannade kamrarna i olika beslut. Någon riksdagens skrivelse kom således ej heller nu till stånd.

1911 års
trustsakkunniga.

Emellertid tillkallades jämlikt nådigt bemyndigande den 22 december 1911 av dåvarande chefen för finansdepartementet *sakkunniga* med uppdrag bl. a. att verkställa utredning angående förekomsten inom landet av trusters och karteller, deras inverkan på landets ekonomiska liv och framför allt på prisbildningen. Efter det utredningen i nämnda hänseende under år 1913 tagit sin början, blev densamma avbruten på grund av världskrigets utbrott och har sedermera icke av de sakkunniga återupptagits.

1913—1919
års riksdagar.

Vid 1913, 1916 och 1917 års riksdagar samt vid 1919 års lagtima riksdag väcktes motioner (1913 I: 96 av herr Lindh, II: 221 av herr Hamrin; 1916 I: 92 av herr Gerhard Magnusson, II: 215 av herr Lindley; 1917 II: 284 av herrar Sterne och Waldén; 1919 II: 74 av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl.), avseende monopolförhållanden inom särskilda näringsgrenar berörande handeln med petroleum, mineraloljor, tillverkning och import av socker samt handeln och industrier inom livsmedelsbranschen. Samtliga motionerna blevo emellertid avslagna under hänvisning till bl. a. den åt trustsakkunniga uppdragna utredningen.

Vid 1917 års riksdag hemställdes därjämte i avgiven motion (II: 86 av friherre Palmstierna) om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville lämna de trustsakkunniga i uppdrag att verkställa utredning och framlägga förslag till de åtgärder, vilka befundes erforderliga för att i de fall, då viktiga samhällsintressen berördes, samhällets krav måtte kunna gentemot monopolföretag bevakas. Motionen bifölls av andra kammaren, men första kammaren avtog densamma av den anledningen, att det åt de trustsakkunniga givna uppdraget ansågs innefatta jämväl befogenhet att framlägga förslag till lämpliga åtgärder i det åt de sakkunniga hänskjutna ämnet.

1920 års
riksdag.

Vid 1920 års riksdag väcktes motioner (I: 160 av herr Wohlin m. fl.; II: 253 av herrar Olsson i Kullenbergstorp och Westman i Brobygård) om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skyndsamt utarbetande och framläggande till nästkommande riksdag av en provisorisk lag rörande statskontroll över trusters och andra monopolistiska sammanslutningar inom industri och handel.

Andra lagutskottet anförde huvudsakligen följande:

Det synes utskottet uppenbart, att den tendens till sammanslutning i monopolistiskt syfte, som i form av truster och karteller framträtt inom näringslivet i vårt land liksom i de flesta andra länder, bör av statsmakterna följas med den största uppmärksamhet. Att bildandet av truster och karteller i vissa avseenden kan medföra nationalekonomiska fördelar, synes icke kunna bestridas. Genom driftskoncentration, enhetlig arbetsledning, modernare organisation och varornas standardisering kunna sålunda produktionskostnaderna nedbringas. På grund av den större möjligheten att samtidigt överskåda det förefintliga behovet av viss vara och tillverkningens storlek kan en sammanslutning av dylik art därjämte undvika en icke önskvärd överproduktion.

Men såsom motionärerna med rätta framhållit kunna ifrågavarande sammanslutningar inom näringslivet, om de få utveckla sig obundna och utan övervakning från det allmännas sida, även medföra verkningar, vilka såväl ur nationalekonomisk som social synpunkt äro ofördelaktiga och böra föranleda ett ingripande både i samhällets och den enskilde konsumentens intresse. Möjligheten till kapitalbesparing kan sålunda motverkas genom överkapitalisering, såsom välbekanta exempel både från vårt eget och andra land givit vid handen. Så länge den fria konkurrensen mellan flera företag inom samma område består, är en faktor för handen, som verkar i riktning att skydda konsumenterna mot alltför högt uppskruvade priser. I den mån en sammanslutning i monopolistiskt syfte lyckas i sig förena alla eller det övervägande antalet företag inom samma arbetsområde, bortfaller denna faktor, och erfarenheten har visat, att dylika sammanslutningar i talrika fall begagnat sin maktställning icke blott till att åsätta sina tillverkningar oskäligt höga en gros-pris utan även, i syfte att nedslå konkurrens, till att förmå detaljhandlarna att ingå avtal om att endast saluhålla sammanslutningens varor eller att försälja varor tillverkade av andra till pris ej understigande sammanslutningens o. s. v.

De olägenheter de i nutidens näringsliv allt vanligare monopolistiska sammanslutningarna visat sig innebära såväl ur det allmännas som den enskildes synpunkt, där de fått ohejdat utveckla sig, hava föranlett, att problemet om lagstiftningens ställning till dem trängt sig fram till beaktande inom det stora flertalet av moderna kulturländer. De allvarliga studier och de talrika lagstiftningsåtgärder, som i utlandet föranletts av ifrågavarande sammanslutningsrörelse, hava lagt i dagen såväl problemets stora betydelse som även svårigheterna att på ett tillfredsställande sätt reglera dessa företeelser inom näringslivet. Vid lagstiftningen hava i detta avseende tre olika utvägar föreslagits och försökts: förbud, förstatligande och kontroll.

Det förslag, utskottet anser sig böra framlägga, är i främsta rummet tillkommet i syfte att få till stånd en myndighet med andra och bättre möjligheter än en vanlig svensk kommitté att verkställa tillförlitliga utredningar om de monopolistiska sammanslutningarnas verkningar inom vårt näringsliv, speciellt med avseende å prissättningen å produkterna, för att på detta sätt erhålla erforderliga utgångspunkter för bedömandet av frågan om de åtgärder, som böra vidtagas. Det synes icke troligt, att med den utredningsmetod, som hittills följts och som är den vid andra utredningar vanliga, ett resultat skall kunna vinnas, vilket skulle i enlighet med den hittills följda planen kunna läggas till grund för en definitiv lagstiftning, åtminstone synes ett sådant resultat icke kunna vara att påräkna inom en nära framtid.

Utskottet avser närmast att få till stånd en efter våra förhållanden organiserad myndighet med särskild befogenhet att inhämta erforderliga upplysningar. Givetvis kan en sådan myndighets verksamhet anses innebära en viss kontroll över de monopolistiska sammanslutningarna i vårt land, men denna kontroll skulle

icke innesluta en självständig befogenhet för den ifrågasatta myndigheten att meddela sammanslutningarna anvisningar rörande skötseln av deras affärsdrift. Under sådana förhållanden synes en provisorisk lagstiftning i föreliggande fall icke kunna anses innebära ett förhastat experimenterande utan tvärtom vara ägnad att genom sina verkningar förebygga dylikt.

I fråga om den ekonomiska verksamhet, som bör underkastas offentlig kontroll, hava motionärerna angivit sammanslutningar inom »industri och handel». Ehu-ruväl monopolföretag av större betydelse äro vanligast förekommande inom industri och handel, finner utskottet intet avgörande skäl, varför sådana monopolistiska sammanslutningar inom andra grenar av näringslivet skulle undan- tagas från en blivande lags tillämpning.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av motionerna måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetande och fram- läggande om möjligt till nästkommande riksdag av en provisorisk lag rörande statskontroll över trustar och andra monopolistiska sammanslutningar inom pro- duktion, handel och transportväsende.

Sju reservanter inom utskottet (herrar von Sneidern, von Sydow, von Koch, Boberg, Gunnar Andersson, Andersson i Knäppinge och Karlsson i Gasabäck) ansågo, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna måtte besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning rörande trustar och monopolistiska sammanslutningar inom näringslivet samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

I motiveringen till denna reservanternas hemställan framhölls bl. a., att det syntes dem icke uteslutet, att det kunde bliva angeläget, att de delar av den nya lagstiftningen, vilka kunde anses mest av behovet påkallade, genomfördes före övriga delar, samt att den särskilda varsamhet, som man på detta lagstiftnings- område borde iakttaga, framginge av de svårigheter, med vilka den i utlandet prövade lagstiftningen på området haft att kämpa.

Utskottets hemställan bifölls av första kammaren med 42 röster mot 16 och av andra kammaren med 71 röster mot 26. Minoriteterna röstade för reser- vationen.

*Trustlag-
stiftnings-
kommitténs
tillsättande
1920.*

Den 22 juni 1920 tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté, den s. k. *trustlagstift-
ningskommittén*, med uppdrag att skyndsamt utarbeta och i god tid före näst- kommande riksdag avgiva förslag till en provisorisk lagstiftning rörande under- sökning och kontroll över trustar och andra monopolistiska sammanslutningar inom produktion, handel och transportväsen.

Vid ärendets behandling i statsrådet uppdrog dåvarande chefen för justitie- departementet vissa riktlinjer för arbetet inom kommittén. Han yttrade där- vid, att till en början torde böra undersökas, vilka lagstiftningsåtgärder kunde vara påkallade för att ingående upplysningar rörande monopolistiska samman- slutningars förekomst och verksamhetsmetoder måtte erhållas. Det vore näm- ligen en allmän erfarenhet i de länder, där man gripit sig an med undersök- ningar rörande trustväsendet och dess urartningar, att tillförlitliga uppgifter ej kunde vinnas, utan att undersökningskommissionen utrustades med särskilda,

vidsträckta befogenheter. Förhållandena torde härutinnan icke vara annorlunda i vårt land. Det kunde icke väntas, att en utredning av samma art som den hittills hos oss bedrivna skulle inom rimlig tid giva sådant resultat, att effektiva åtgärder kunde på grundval därav vidtagas. Därest en särskild kommission upprättades, med i lag given befogenhet att infordra upplysningar i här ifrågasättande avseenden från olika slag av näringsföretag, kunde det emellertid ifrågasättas, att denna kommission tillika erhöle uppdrag att själv fungera såsom en provisorisk inspektionsmyndighet. Såväl i Danmark som i England hade ett sådant system föreslagits. I anslutning till denna tankegång torde sålunda den ifrågasatta preliminära undersökningen böra avse även frågan, huruvida och i vilken omfattning en undersökningskommission, utrustad med de befogenheter, som förut antytts, kunde lämpligen utöva verksamhet jämväl som provisorisk trustinspektion. Innan en mera definitiv plan med stöd av ett omfattande utredningsmaterial kunnat utföras för de åtgärder, som borde ifrågakomma gentemot de med monopolistiska sammanslutningar förenade missförhållanden, torde en blivande trustinspektions uppgift böra begränsas till att, där sådana missförhållanden i särskilda fall konstaterats, dels avge yttrande till Kungl. Maj:t angående arten av berörda missförhållanden med redogörelse, innehållande nödigt upplysningsmaterial, dels ock, där omständigheterna därtill föranledde, föreslå, att sagda redogörelse offentliggjordes eller att särskilda åtgärder av statsmakterna vidtoges till skydd för konsumenternas intressen.

Den 21 december 1921 avgav trustlagstiftningskommittén sitt betänkande med förslag till lag om vissa åtgärder beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar. Huvudinnehållet i berörda lagförslag var följande:

Med monopolistiska företag och sammanslutningar förstås enligt förslaget sådana företag och sammanslutningar mellan företag, som i betydande omfattning utöva ett bestämmande inflytande på pris- eller omsättningsförhållanden inom riket. Såsom monopolistisk sammanslutning skall jämväl anses varje samverkan mellan företag, som utövar sådant inflytande, som nu nämnts. — För att, på sätt i det följande närmare angives, åvägabringa utredning m. m. beträffande monopolistiska företag och sammanslutningar skall för en tid av tre år inrättas en särskild myndighet, benämnd trustkommissionen och bestående av nio av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Av dessa skola tre utses bland personer, som äga erfarenhet och insikter inom de områden av näringslivet, där monopolistiska företag och sammanslutningar företrädesvis förekomma, tre bland personer, som kunna anses äga särskild kännedom om den konsumerande allmänhetens erfarenheter och synpunkter, samt tre — därav kommissionens ordförande — bland personer, som kunna förväntas vara i stånd att opartiskt och med hänsyn till allmänt väl bedöma de ärenden, som av kommissionen skola handläggas. Förslag å ledamöter inom den första av nämnda grupper upprättas av kommerskollegium och å ledamöter inom den andra gruppen av socialstyrelsen, och skall vid handläggning hos socialstyrelsen av sådant ärende lantbruksstyrelsen vara representerad. — Kommissionens uppgift skall

*Innehållet
i trustlag-
stiftnings-
kommitténs
betänkande.*

i första hand vara, att i den omfattning så finnes erforderligt för bedömande av behovet av särskild lagstiftning angående monopolistiska företag och sammanslutningar samt utarbetande av förslag till eventuell sådan lagstiftning, åvägabringa utredning rörande förekomsten av dylika företag och sammanslutningar samt verkningarna därav inom riket. Ändå att nyss angivna förutsättning icke är för handen, skall kommissionen emellertid hava att företaga utredning i fall, där det finnes sannolika skäl antaga, att monopolistiskt företag eller sådan sammanslutning utnyttjar sin ställning på sätt, som i betydande omfattning inom riket medför oskäligen prisförhållanden. För fullgörande av nu angivna uppgifter skall kommissionen hava att, i den mån den så finner nödigt, förelägga vederbörande företags eller sammanslutnings ledning att för kommissionen eller dess ombud hålla tillgängliga alla handelsböcker med tillhörande verifikationer samt övriga böcker och handlingar, vilka kunna lämna upplysningar om företaget eller sammanslutningen, att bereda kommissionen eller dess ombud tillträde till samtliga anläggningar och lokaler, vilka användas för företaget eller sammanslutningen, samt att tillhandagå dem med upplysningar i alla avseenden rörande företaget eller sammanslutningen, allt med förbehåll att skyldighet dock ej finnes till röjande av yrkeshemlighet av teknisk innebörd. Skulle kommissionen för fullföljande av upptagen utredning så finna nödigt, skall kommissionen äga att förelägga jämväl annan än vederbörande företags eller sammanslutnings ledning att meddela upplysning i visst avseende, dock ej i underordnad befattning hos företaget eller sammanslutningen anställd person under annan förutsättning än att företagets eller sammanslutningens ledning dessförinnan avfordrats upplysning i samma avseende. Upplysning må, där den uppgiftsskyldige så önskar, i varje fall fullgöras muntligen inför kommissionen eller dess ombud. Upplysningsskyldig skall av kommissionen kunna kallas att för upplysningars avgivande personligen inställa sig inför kommissionen. — Kommissionen skall vidare hava till uppgift att till Kungl. Maj:t avgiva dels med stöd av verkställda utredningar yttrande om behovet av särskild lagstiftning rörande monopolistiska företag och sammanslutningar samt, därest förhållandena därtill föranleda, jämväl förslag till sådan lagstiftning, dels redogörelse för verkställda utredningar beträffande särskilda monopolistiska företag eller sammanslutningar eller grupper därav, efter hand som dylika utredningar slutförts, och dels i den händelse utredningen rörande visst företag eller viss sammanslutning skulle giva vid handen, att företaget eller sammanslutningen utnyttjar sin ställning på sätt, som i betydande omfattning inom riket medför oskäligen prisförhållanden, förslag om särskilt ingripande från statens sida, där sådant av kommissionen finnes böra ifrågakomma. — Å Kungl. Maj:t skall ankomma att meddela närmare föreskrifter rörande kommissionens verksamhet. — Från tillämpningen av lagen undantagas, där Kungl. Maj:t ej annorlunda förordnar, sådana företag, som drivas av staten eller kommun. Beträffande andra monopolistiska företag, vilka tillgodose ett allmänt intresse, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att meddela undantag. — Över kommissionens beslut må klagan föras hos Kungl. Maj:t. — Tredska att efterkomma av kommissionen med-

delat föreläggande bestraffas med böter till höga belopp och lämnande emot bättre vetande av oriktig uppgift med böter eller fängelse. — Kommissionens ledamöter och biträden är påbjuden viss tystnadsplikt vid påföljd för överträdelse därav av bötes- eller fängelsestraff.

I den *allmänna motiveringen* till lagförslaget redogör trustlagstiftningskommittén bland annat för moderna monopolbildningars uppkomst, former och verkningar samt meddelar en genom kommitténs försorg upprättad förteckning över monopolistiska sammanslutningar av större betydelse under de senaste åren inom vårt lands industri, handel, hantverk, sjöfart, bank- och försäkringsväsen samt jordbruk ävensom en ingående redogörelse för vissa särskilda dylika monopolbildningars organisationsformer och verkningar, omfattande sockertrusten, kvarnföreningen, havregrynskvarnarnas försäljningskartell, galoschfabrikantkartellen, sammanslutningar inom järnvarubranschen och lantmännens mjölkförsäljningsförening. Efter en avdelning om internationella monopolbildningar och en om statens ämbetsverks erfarenheter av monopolbildningar lämnar kommittén vidare en redogörelse för trust- och kartellagstiftning i vissa främmande länder, där de ekonomiska förhållandena ansetts erbjuda större likheter med vårt eget lands, nämligen i Förenta staterna, England, Norge och Danmark.

Tvenne ledamöter i kommittén hava i särskilt yttrande uttalat, att den av kommittén verkställda undersökningen rörande vissa monopolbildningar inom vårt land ej jävat den iakttagelsen, att den planerade kommissionen icke komme att tillföras arbetsuppgifter av större betydelse, så länge nuvarande allmänna ekonomiska depressionstillstånd rådde.

Över trustlagstiftningskommitténs betänkande infortrade Kungl. Maj:t den 4 februari 1922 utlåtanden från bank- och fondinspektionen, försäkringsinspektionen, lantbruksstyrelsen, socialstyrelsen och kommerskollegium. Lantbruksstyrelsen har i sin ordning över förslaget infortrat yttranden från hushållningssällskapen och Sveriges allmänna lantbrukssällskap. Socialstyrelsen har fått emottaga yttranden i ärendet från landsorganisationen i Sverige, kooperativa förbundet, Sveriges statstjänstemannanämnd, statstjänarnas dyrtidstilläggskommitté, trafik tjänstemännens riksförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och försäkringstjänstemannaföreningen i Stockholm. Till kommerskollegium åter hava inkommit yttranden från följande institutioner och sammanslutningar inom näringslivet, nämligen Sveriges industriförbund, fullmäktige i järnkontoret, Sveriges kemiska industrikontor, Sveriges hantverksorganisation, Sveriges allmänna sjöfartsförening, Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening, Kanalflottans rederiförening, samtliga handelskamrar i riket och Sveriges köpmannaförbund.

*Yttranden
över
trustlag-
stiftnings-
kommitténs
betänkande.*

Rörande det huvudsakliga innehållet i de av ovan angivna ämbetsverk och sammanslutningar avgivna utlåtandena hänvisas till propositionen.

Vid 1924 års riksdag väcktes motioner (I: 179 av herr K. G. Westman m. fl.; II: 269 av herr Johansson i Kälkebo m. fl.) om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville till årets riksdag framlägga förslag till lag-

*1924 års
riksdag.*

stiftning rörande statskontroll över trusters och andra monopolistiska sammanslutningar av företag inom vårt näringsliv. I motionerna påpekades, att trustlagstiftningskommitténs betänkande icke föranlett något Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen, och framhölls, att den kris, som under de senaste åren hem sökt näringslivet, emellertid icke i fråga om de monopolistiska bildningarnas omfattning och inflytande på pris- och omsättningsförhållanden medfört sådana ändringar, att åtgärder från statens sida blivit överflödiga. Slutligen anfördes exempel till belysande av utvecklingen under de senare åren inom ett par av de monopoliserade näringsgrenar, som berörts i trustlagstiftningskommitténs betänkande.

Andra lagutskottet hemställde, att riksdagen med anledning av motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta följä den redan verkställda utredningen å hithörande område för vinnande genom lämpligt statsorgan av en fortlöpande kontroll över monopolistiska sammanslutningar å näringslivets område ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Till stöd för sin hemställan anförde utskottet bl. a.: Emot trustlagstiftningskommitténs förslag hade i de däröver avgivna yttrandena framställts tungt vägande erinringar i skilda hänseenden; och torde det kunna förutsättas, att från Kungl. Maj:ts sida ej vore att förvänta något förslag till lagstiftning i ämnet i enlighet med de riktlinjer, som innefattades i kommitténs förslag. Ej heller torde vad eljest i ärendet förekommit utgöra en borgen för att Kungl. Maj:t utan förnyat initiativ från riksdagens sida funne anledning att ånyo upptaga frågan i syfte att söka bringa densamma till en lösning. Med avseende härå och då frågan vore av den samhälleliga vikt och betydelse, att den ej utan olägenhet kunde undanskjutas, funne utskottet sig böra med anledning av motionerna tillstyrka avlåtande av en ny skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Vid den ifrågasatta utredningen borde givetvis vederbörligt beaktande lämnas åt de erinringar och uttalanden, som i yttrandena över trustlagstiftningskommitténs betänkande gjorts beträffande bl. a. bestämningen och avgränsningen av de monopolistiska sammanslutningar, som avsåges att träffas av den kontrollerande verksamheten, arten av samma verksamhet, de medel, som vid dess utövande kunde komma till användning för stävjande av förekommande missbruk av innehavd monopolställning, formerna för dylika medels tillitande, beredandet av nödig sekretess rörande de av respektive företagare till den kontrollerande myndigheten lämnade uppgifter samt den lämpligaste organisationen av samma myndighet m. m. I sistnämnda hänseende hade föreslagits, att den ifrågasatta kontrollerande verksamheten skulle uppdragas antingen åt en särskild trustinspektör eller en befattningshavare i handelsdepartementet med rådgivande representanter, i bådadera fallen, för näringslivet och konsumentintressena eller ock åt något av statens ämbetsverk såsom kommerskollegium. Varken i nu nämnda eller övriga hithörande spörsmål syntes med hänsyn till den föreslagna ytterligare utredningen i frågan riksdagen nu lämpligen böra närmare uttala sig. Önskligt syntes emellertid vara, att, därest för beredande av betryggande sekretess för berörda uppgifter jämte andra i kommerskollegii yttrande omförmälda handlingar ändring av tryckfrihetsförordningen befundes erforderlig, förslag därom kunde om möjligt bliva framlagt redan till 1924 års riksdag, så att icke till följd av underlåtenhet därutinnan tiden för genomförandet av den tilltänkta kontrollanordningen komme att över hövan förskjutas.

Tre reservanter (herrar von Sydow, greve Spens och Magnusson i Skövde) anförde: Då frågan genom en föregående riksdagsskrivelse blivit framlagd till Kungl. Maj:ts prövning och eventuella åtgärd och då, särskilt med hänsyn till de förändrade förhållanden, som inträtt efter nämnda riksdagsskrivelses avlättande, anledning synes saknas att nu göra en ytterligare hänvändelse till Kungl. Maj:t i frågan, anse vi, att utskottet bort föreslå, att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan bifölls av kamrarna utan votering.

Genom proposition (nr 219) framlades sedermera vid 1924 års riksdag förslag till sådan ändring i tryckfrihetsförordningen, som av utskottet förordats. Förslaget blev av riksdagen antaget såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling; och har vid innevarande riksdag ärendets behandling i kamrarna uppskjutits i avbidan på att utskottets utlåtande rörande nu förevarande proposition nr 110 inkomme till kamrarna.

Proposition om ändring i tryckfrihetsförordningen.

Då utskottet ansett det vara av intresse att erhålla en kompletterande framställning av vad som åtgjorts eller föreslagits i utlandet efter det trustlagstiftningskommittén avgivit sitt betänkande, har på utskottets uppdrag utarbetats en dylik kompletterande redogörelse över trust- och kartellagstiftning i vissa främmande länder.

Utländsk lagstiftning.

Redogörelsen omfattar förhållandena i allenast Norge, Danmark, Tyskland och England, men det har i densamma anmärkts, att frågan under den senaste tiden varit aktuell jämväl i andra länder, såsom Frankrike och Tjeckoslovakien.

I *Norge* gäller fortfarande prislagen av den 6 augusti 1920 jämte tilläggs-lagar. Lagen stadgar upplysningsplikt för envar icke endast för genomförandet av prisregleringen och kontrollen utan även för undersökningar av monopol- och storföretag samt konkurrensreglerande sammanslutningar. Dylika företag och sammanslutningar äro vidare ålagda anmälningsplikt gentemot vederbörande myndighet.

Norge.

I år framlagd proposition om utfärdande av en »lov om kontroll med konkurranseinskrenkningar og prismisbruk» grundar sig i huvudsak på trustkommissionens år 1921 avgivna lagförslag samt den befintliga kontrollmyndighetens erfarenheter under dess verksamhet. Lagförslaget bibehåller i huvudsak gällande bestämmelser om upplysningsplikt och anmälningskyldighet och avser allt privat förvärvsarbete med undantag av arbete i annans tjänst. Den ifrågasatta kontrollen skulle utövas av ett prisråd, bestående av 5 ledamöter, som utses av Konungen. Förslaget innehåller ett allmänt förbud mot att under förvärvsverksamhet taga eller fordra priser, som måste anses otillbörliga. Finner vederbörande departement att av en sammanslutning eller genom avtal fastställts priser, som äro oskäligen, kan departementet efter framställning från prisrådet meddela prisreglerande bestämmelser.

Konungen äger, om han finner allmänna hänsyn så fordra, förordna om upplösning av anmälningspliktiga sammanslutningar och hävande av avtal, beträffande vilka anmälningsplikt enligt förslaget föreligger, och om upplösning av aktiebolag, vilka måste anses som ett led i en konkurrensreglering.

Dessutom innehåller förslaget förbud under vissa omständigheter mot bojkott, exklusivavtal och ogrundad prisskillnad.

I *Danmark* under januari i år framlagt förslag till lag om priskontroll, vilket lagförslag dock icke hunnit slutbehandlas av folkrepresentationen, åsyftar i första hand att giva regeringen ett medel till att framskaffa erforderligt ma-

Danmark.

terial för upplysning om prisers skälighet och att möjliggöra ett ingripande gentemot konstaterade oskäligena prishöjningarna.

Kontrollen skulle utövas av en kommission, bestående av 5 ledamöter, av vilka handelsministern utses ordförande, medan de övriga utses av riksdagen med en representant för vart och ett av de fyra största politiska partierna.

Tyskland. Genom i *Tyskland* den 2 november 1923 utfärdade kartellagen, Verordnung gegen Missbrauch wirtschaftlicher Machtstellungen, hava karteller och liknande ekonomiska sammanslutningar ställts under offentlig kontroll. Lagen giver möjlighet i tvenne olika avseenden till bekämpande av organiserat maktmissbruk. Till skydd för samhällsintresset, alltså för de utom de enskilda organisationerna stående bredare folklagren, ger lagen sålunda i första hand rikshushållningsministern och subsidiärt jordbruksministern befogenhet att omedelbart ingripa mot skadliga sammanslutningar eller vissa handlingar av sådana eller också att hänskjuta ärendet till behandling av den nyinrättade kartelldomstolen. Vidare är förordningen avsedd att skydda enskilda medlemmar av sammanslutningar mot obillig inskränkning av deras ekonomiska rörelsefrihet med avseende på produktion, omsättning och prishöjningarna genom att lämna dem rätt till uppsägning av avtal. Angående uppsägningens berättigande dömer kartelldomstolen. Denna specialdomstol består av en president och 4 bisittare, och är ansluten till Reichswirtschaftsgericht.

England. I *England* tillsattes i november månad i fjol en kommission, Royal Commission on Food Prices, med uppdrag att undersöka de förhållanden, som äro rådande inom gross- och detaljhandel med livsmedel för allmän konsumtion, i den mån de påverka priserna, samt avgiva förslag å sådana åtgärder, som lämpligen böra vidtagas. Kommissionen avgav sitt första utlåtande den 23 april i år samt föreslog däri upprättandet av ett livsmedelsråd inom handelsdepartementet, vilket skulle noggrant följa livsmedelsmarknaden samt utsända periodiska rapporter. Rådet skulle bestå av tolv ledamöter, representerande ekonomiska, finansiella, administrativa och konsumentintressen. Rådet skulle, då en allmän trustlagstiftning ännu saknas, äga befogenhet att, om det förvissat sig om, att enskild person, företag eller sammanslutning handlade mot det allmänna intresset, göra föreställningar för att åvägbringa rättelse. Om detta icke ledde till resultat, skulle redogörelse lämnas till handelsministern, som hade att framlägga den för parlamentet. I övrigt skulle livsmedelsrådet icke fungera såsom ett verkställande organ utan mera såsom medlare mellan producenter, handlande och konsumenter.

Kommissionen har uttalat sig för nödvändigheten av att ett ingripande göres för att skydda allmänheten mot missbruk av monopol och truster, men anser, att för detta ändamål bör upprättas ett särskilt organ med fastställda befogenheter.

Frågan om vidtagande av positiva lagstiftningsåtgärder på detta område har emellertid redan underställts parlamentets prövning, i det att sex representanter för det liberala partiet nyligen väckt motion med förslag till lag om undersökning av truster och karteller och vidtagande av åtgärder till hämmande av missbruk av dylika sammanslutningar. Förslaget, för vilket närmare redogöres i bilagan, har ännu icke behandlats av parlamentet.

Utskottet. I likhet med departementschefen finner utskottet med erkännande av de gynnsamma verkningar, som inom näringslivet förekommande monopolistiska sammanslutningar äro ägnade att i mångt och mycket medföra för samhällslivet, statliga kontrollåtgärder till förebyggande av avarter och missbruk i deras verksamhet dock böra åvägbringas. Vid genomförande av dylika kontrollåtgär-

der är det emellertid angeläget, att det förfares med erforderlig varsamhet, då man här rör sig på ett jämförelsevis oprövat område, vilket, såsom erfarenheten från andra länder nogsamnt utvisar, erbjuder avsevärda svårigheter för ett väl avvägt ingripande från det allmännas sida. Denna synpunkt har även understrukits i avgivna utlåtanden över trustlagstiftningskommitténs förslag från handelskamrar och andra näringskorporationer, hushållningssällskap m. fl.

Det synes ock utskottet, som om i det föreliggande lagförslaget skänkts tillbörligt beaktande åt nämnda från myndigheter och näringslivets målsmän sålunda framförda synpunkt. Utskottet delar den av departementschefen uttalade uppfattningen, att frågan lämpligen för närvarande bör lösas endast i viss begränsad omfattning för att framdeles, sedan närmare erfarenheter — ej minst från andra länder med genomförd lagstiftning å hithörande område — vunnits, upptagas till förnyat övervägande.

Det lagförslag, som innefattas i den föreliggande propositionen, skiljer sig till innebörden i betydelsefulla hänseenden från tidigare framkomna förslag å ifrågavarande område.

Detta gäller i främsta rummet frågan om i vilken omfattning en undersöknings- och kontrollverksamhet från statens sida bör för det ifrågavarande ändamålet komma till stånd.

Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår, föreslog trustlagstiftningskommittén, att den av densamma ifrågasatta trustkommissionen i första hand skulle verkställa utredning angående förekomsten och verkningarna av monopolistiska företag och sammanslutningar inom riket i den omfattning så funnes erforderligt för bedömandet av behovet av särskild lagstiftning och utarbetandet av förslag därtill. Därjämte skulle emellertid åt kommissionen tillika uppdragas att i fall av missbruk av monopolställning igångsätta undersökning därom och föreslå åtgärder från statens sida till motverkande av dylikt missförhållande. Kommissionen skulle alltså till karaktären vara huvudsakligen en undersökningskommission, men därjämte erhålla en kontrollerande uppgift, dock utan befogenhet att själv ingripa för att åvägabringa rättelse av uppdragade missförhållanden.

I den vid fjolårets riksdag, i enlighet med andra lagutskottets hemställan, avlätna skrivelsen i ämnet till Kungl. Maj:t anhölls, att Kungl. Maj:t ville låta fullfölja den redan verkställda utredningen å hithörande område för vinnande genom lämpligt statsorgan av en fortlöpande kontroll över monopolistiska sammanslutningar å näringslivets område ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Enligt det nu framlagda lagförslaget äger Konungen, när skäl därtill äro, i fråga om företag eller sammanslutning inom näringslivet, som kan antagas vara av monopolistisk natur, förordna, att undersökning skall äga rum rörande företagens eller sammanslutningens inverkan på pris- eller omsättningsförhållanden här i riket.

I motiven till lagförslaget erinrar departementschefen om, att anmärkningarna mot trustlagstiftningskommitténs förslag i främsta rummet gingo ut därpå, att detsammes genomförande skulle, särskilt under depressionstid, verka stö-

rande och betungande å de lojala företagen. I flera av de avgivna yttrandena hade i överensstämmelse härmed gjorts gällande, att dessa företag icke borde göras till föremål för undersökning eller ställas under kontroll, utan endast de, som missbrukade monopolställningen. Därför borde man, åtminstone för det närvarande, inskränka en närmare undersökning eller kontroll till fall, där särskild anledning till undersökning syntes föreligga. Förutom önskvärdheten av att ej göra större ingrepp än förhållandena påkallade talade för en sådan begränsning av undersökningsverksamheten även den omständigheten, att därigenom undvekes en tung och dyrbar anordning för densammas genomförande.

För den väsentliga begränsning i fråga om undersökningsverksamhetens omfattning, som sålunda föreslås i propositionen, finner utskottet departementschefen hava anfört vägande skäl. Det huvudsakliga syftet med ett ingripande från statens sida i fråga om monopolbildningar måste enligt utskottets mening vara att i möjligaste mån söka förebygga och stävja förekommande påtagliga missbruk av dylika sammanslutningars ekonomiska maktställning utan att lägga något hinder i vägen för deras sunda utveckling och lojala verksamhet till gagn för såväl näringslivet som samhället i dess helhet.

Utskottet delar för övrigt den från många håll framförda synpunkten, att blotta möjligheten till ett i lag reglerat statsingripande å ifrågavarande område skall i avsevärd mån visa sig ägnad att motverka alltför stötande maktmissbruk å området, samt att redan en undersökning och ett framläggande för offentligheten av en monopolbildnings affärsmetoder mången gång skall komma att utöva en starkt korrigerande inverkan.

Undersökningsmyndighetens uppgift är enligt det föreliggande förslaget begränsad till att verkställa den undersökning, varom Konungen i det förekommande fallet förordnat och att över undersökningens resultat avgiva redogörelse till Kungl. Maj:t. Redogörelsen torde ock regelmässigt komma att åtföljas av förslag till åtgärder, som kunna finnas av omständigheterna påkallade. Härvid torde närmast komma i betraktande med nuvarande lagstiftning möjliga åtgärder, såsom direkta hänvändelser till vederbörande företag eller sammanslutning, offentliggörande av undersökningsresultatet i den mån sekretess därutinnan icke skall iakttagas samt nedsättning eller suspension av gällande tullsatter inom branschen. Även lagstiftningsåtgärder skulle kunna tänkas komma att föreslås, särskilt om föregående undersökningar ådagalagt missbruk av enahanda eller liknande art, vilka därförutan icke synas kunna stävjas.

Även beträffande den ifrågasatta undersökningsmyndighetens organisation avviker propositionen från trustlagstiftningskommitténs förslag. Kommittén hade, såsom förut nämnts, föreslagit inrättande av en särskild provisorisk myndighet, trustkommissionen, bestående av nio av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, vilka indelats i tre grupper, var och en omfattande tre ledamöter, med olika förutsättningar. Propositionen innebär icke inrättandet av en särskild myndighet för undersökningars verkställande, utan dessa skulle uppdragas åt ämbetsmyndighet eller åt en eller flera särskilt förordnade sakkunniga och erfarna personer.

Genom den sålunda föreslagna anordningen anser departementschefen, att de från olika håll framkomna anmärkningarna mot den av trustlagstiftningskommittén föreslagna trustkommissionen om att denna skulle bliva en allt för stor och dyrbar apparat m. m., skulle förfalla.

I sin motion (II: 386) har herr Nylander m. fl. föreslagit den ändringen i det föreliggande lagförslaget, att i de fall, då undersökning icke skall verkställas av ämbetsmyndighet, undersökningsuppdraget skulle lämnas åt minst två särskilt förordnade sakkunniga och erfarna personer, enär det icke vore lämpligt, att ett så ömtåligt uppdrag, vartill bland annat hörde att utsätta och fälla till vite, överlämnades, såsom enligt förslaget vore möjligt, åt en enda person.

Då det emellertid enligt lagförslaget skall i varje särskilt fall ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma om undersökningsorganets sammansättning, synes det enligt utskottets mening icke lämpligt att utesluta den möjligheten för Kungl. Maj:t att i ett förekommande fall kunna överlämna undersökningens verkställande åt en enda person. En dylik anordning kan möjligen med hänsyn till bl. a. sekretessen tänkas någon gång vara att föredraga framför utseende av ett flertal personer för ändamålet, varför utskottet avstyrker bifall till motionen i denna del.

De föreskrifter i övrigt, som lagförslaget innehåller beträffande undersökningsmyndighetens organisation, hava ej givit utskottet anledning till någon erinran.

I fråga om lagens tillämpningsområde föreslår propositionen, att denna skulle gälla företag eller sammanslutning av monopolistisk natur, som avser produktion eller bearbetning av varor eller andra förnödenheter, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse eller transportverksamhet. Inom lagens räckvidd skulle sålunda komma att falla näringsverksamhet i allmänhet. En närmare definition på vad som är att räkna till monopolistiska företag och sammanslutningar lämnas visserligen ej i lagen, men torde, på sätt departementschefen med fog erinrat, beträffande företag eller sammanslutning, rörande vilket undersökning enligt lagen av Kungl. Maj:t föranstaltas, näppeligen komma att råda någon tvekan om dess monopolistiska karaktär.

Från vissa näringskorporationers sida hade i avgivna yttranden över trustlagstiftningskommitténs förslag påyrkats, att såväl arbetare- som arbetsgivarorganisationer, såsom varande sammanslutningar av monopolistisk natur och ägnade att utöva ett synnerligen kraftigt inflytande på pris- och omsättningsförhållandena, måtte indragas under den kontroll, som lagen avsåge.

Kommerskollegium förklarade sig icke kunna biträda detta yrkande samt anförde till stöd för denna sin uppfattning följande: Den uppgift, som ett kontrollerande organ över monopolistiska företag och sammanslutningar av producenter finge sig förelagd, torde i och för sig vara tillräckligt omfattande och svår att fylla. Att dessutom av en trust- och kartellinspektion förvänta effektivt ingripande inom ett så vidsträckt och ömtåligt socialpolitiskt område, som lönestriderna mellan arbetsgivar- och arbetarorganisationer utgjorde, skulle tvivelsutan helt förrycka och omöjliggöra dess verksamhet. För beva-

kande av det allmännas intressen på detta område funnes ju dessutom redan särskilda organ.

Departementschefen har förklarat sig biträda denna uppfattning och anser i likhet med kommerskollegium, att ett ingripande i striderna mellan arbetsgivare och arbetstagare icke bör äga rum i den ordning, som med den föreslagna lagen avses, utan att såväl arbetarnas fackliga sammanslutningar som arbetsgivarnas sammanslutningar för reglering av arbets- och löneförhållanden böra falla utom lagens tillämpningsområde.

Genom den av herr Järte m. fl. väckta motionen (II: 385) har detta spörsmål åter upptagits.

I motionen föreslås, att riksdagen, under förutsättning av godkännande i huvudsak av lagförslaget, ville antaga följande ändrade lydelse av lagens 1 §, däri det gjorda tillägget till motsvarande paragraf i propositionen kursiverats:

I fråga om företag eller sammanslutning, som avser produktion eller bearbetning av varor eller andra förnödenheter, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse eller transportverksamhet, eller som eljest genom sin verksamhet kan inverka på prisrörelsen och som kan antagas vara av monopolistisk natur, äger Konungen, när skäl därtill äro, förordna, att undersökning, på sätt i denna lag sägs, skall äga rum till utredning rörande företagets eller sammanslutningens inverkan på pris- eller omsättningsförhållanden här i riket.

Till stöd för den sålunda föreslagna utvidgningen av lagens giltighetsområde anföres i motionen, att *alla* de företag och sammanslutningar, vilka kunna antagas hava förskaffat sig en monopolställning och därigenom oskäligt kunna påverka prisrörelsen i stegrande riktning, böra indragas under den föreslagna statskontrollen. Vidare anföres i motionen bl. a. följande:

Under de senaste åren har man fått bevittna, att *sammanslutningar av arbetare* sökt förskaffa sig en fullständig monopolställning inom vissa yrken i tydlig avsikt att höja sina inkomster till ett löneläge, som icke står i överensstämmelse med läget på arbetsmarknaden och andra arbetargrupperns löner. Att därigenom det allmänna prisläget påverkas i en för den stora allmänheten synnerligen ogynnsam riktning, ligger i öppen dag.

Man kan naturligtvis säga, att all fackföreningsrörelse avser en förbättring av arbetarnas ställning i allmänhet och framför allt en höjning av deras inkomster. Lönerörelsen måste emellertid i stort sett följa samma ekonomiska lagar som varuprisrörelsen, och lika litet som varje stegring av varupriser motiverar ett statligt inskridande mot de företag eller sammanslutningar, som sätta priserna, lika litet böra löneökningar i allmänhet beröras av en monopolkontroll. I båda fallen måste gränsen dragas mellan sådana höjningar, som synas överensstämma med den allmänna ekonomiska utvecklingen, och de, som uppenbarligen icke fylla detta krav. I propositionen upptages icke till behandling den svåra frågan om »skäliga» eller »oskäliga» priser, utan där lägges huvudvikten vid att undersökning skall göras, där man har anledning misstänka missbruk av en monopolställning till prishöjning å viss vara högt över det plan, där den fria konkurrensen inverkar prisreglerande. Under dessa förhållanden anse vi oss ej heller behöva ingå på den ömtåliga prisfrågan, utan stanna vid monopolställningen, i den mån en sådan kan bevisas vara förefintlig och tydligen utnyttjas för sättande av särskilt hög ersättning för vara eller tjänst. Vi anse det nämligen vara oriktigt att endast fasta avseende vid prisstegring å vara, då stegring av ersättning för tjänst ävenledes

kan drivas upp för högt på grund av förvärvad monopolställning. Mellan arbete och vara finnes för visso en betydande principiell och praktisk åtskillnad, men det är ofrånkomligt, att de båda i många fall lyda under alldeles samma ekonomiska lagar.

Till belysning av monopolistiska fackföreningars verksamhet anföres i motionen exempel på vissa företeelser inom byggnadsbranschen i Stockholm, inom vissa arbetarorganisationer praktiserade s. k. registersystem samt s. k. allianser mellan arbetare och arbetsgivare.

Att det förekommit och förekommer på pris- eller omsättningsförhållanden här i riket verkande, allvarliga missbruk av den maktställning, som såväl arbetar- som arbetsgivareorganisationer förskaffat sig, är obestridligt. Ifrågasvarande företeelser ligga dock enligt utskottets mening på ett annat plan, och förhållandena äro så olika dem, som avses med den nu föreslagna lagstiftningen, att de ej lämpligen böra inbegripas under denna.

För bevakande av det allmännas intressen å det med motionen avsedda området finnas redan, såsom kommerskollegium framhåller, särskilda organ. Utskottet vill sålunda erinra om, att socialstyrelsen enligt sin instruktion har att taga befattning med hithörande slag av ärenden, såsom angående arbetsmarknaden och förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare o. s. v., samt att följa företeelserna inom sitt verksamhetsområde och efter omständigheterna vidtaga eller hos Kungl. Maj:t förslå de åtgärder, vilka styrelsen därutinnan finner påkallade.

Den föreslagna lagstiftningen avser ju i främsta rummet att möjliggöra för undersökningsmyndigheten att införskaffa erforderliga uppgifter. I detta hänseende äro förhållandena inom näringslivet med den hemlighet, varmed avtal och dylikt där kringgärdas, och inom exempelvis fackföreningsrörelsen väsentligt olika. En undersökning från vederbörande ämbetsmyndighet angående exempelvis förut omfördälda arbetarregister eller förefintliga allianser mellan arbetsgivare och arbetare torde näppeligen möta svårigheter, motsvarande dem, som ifrågasvarande lagstiftning avser att undanröja.

Utskottet vill även erinra om att, såvitt för utskottet är känt, den utländska lagstiftningen på detta område icke omfattar arbetsgivar- och arbetarorganisationer, även om de förvärvat verklig monopolställning.

I Norge skall sålunda den ifrågasatta lagstiftningen omfatta privat förvärvsverksamhet, men icke arbete i annans tjänst. Sammanslutningar, som endast hava till ändamål att reglera löne- eller andra arbetsförhållanden, äro vidare uttryckligen undantagna från anmälningsplikt.

Ej heller det i Danmark framlagda förslaget till lag om priskontroll torde avse att omfatta dylika sammanslutningar.

Enligt den i Tyskland den 2 november 1923 utfärdade kartellagen (Verordnung gegen Missbrauch wirtschaftlicher Machtstellungen) falla under lagen avtal och beslut, som innebära förpliktelser angående produktionens eller omsättningens handhavande, tillämpningen av affärsvillkor eller bestämmelser angående prissättningen, såsom syndikat, karteller, konventioner och dylika överenskommelser. Redan genom denna formulering av bestämmelserna angående lagens tillämpningsområde äro sålunda arbetarnas fackorganisationer uteslutna. Även arbetsgivarorganisationer såsom rent socialpolitiska sammanslutningar

falla emellertid utom lagen, vilken avser att reglera ekonomiska maktstrider och icke sociala. Om en sammanslutning är både arbetsgivarorganisation och kartell, vilket ofta är fallet i praktiken, har lagen endast giltighet beträffande själva kartellavtalet eller under vissa omständigheter även kartellorganisationen.

I ett den 1 maj 1924 avgivet utslag har kartelldomstolens president närmare motiverat denna ståndpunkt. Frågan gällde om ett arbetsgivarförbund skulle falla under kartellagens bestämmelser och ett anslutet företag i enlighet med dessa skulle hava rätt till uppsägning av sina medlemsförpliktelser. Kartelldomstolen förklarades icke behörig i detta fall, enär arbetsgivarförbundet vore att betrakta såsom en rent socialpolitisk sammanslutning, medan kartellagen endast avsåge syndikat, karteller och liknande näringspolitiska organisationer. Företaget i fråga hade icke velat bestrida förbundets karaktär av »arbetsgivarförbund» men ville dock hava detsamma underställt kartellagen, emedan förbundet genom lockout hade »produktionens handhavande» i sin hand och så tillvida kunde förhindra produktionen och därmed utövade en ekonomisk maktställning. Denna åsikt vore emellertid enligt presidentens förklaring oriktig. Med uttrycket »produktionens handhavande» i kartellagens mening borde man helt enkelt förstå en frivillig avtalsenlig reglering av varuproduktionen, som visserligen under vissa omständigheter också kunde utsträcka sig till en inskränkning av produktionen, men som dock alltid måste hava ett ekonomiskt syfte och icke hava till avsikt att inverka på gestaltningen av förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

I *Förenta staterna* stadgas enligt den 1890 antagna s. k. Shermanlagen förbud mot monopolistiska avtal och sammanslutningar. Denna lag har vid flera tillfällen tillämpats även på arbetarorganisationer. I detta hänseende hava förhållandena ändrats genom den 1914 utfärdade Claytonlagen. I § 6 av denna lag förklaras, att det mänskliga arbetet icke är en vara eller handelsartikel och att ingen bestämmelse i antitrustlagarna skall tolkas som förbud mot arbetarorganisationer, jordbruks- eller trädgårdsföreningar, som icke ha någon grundfond eller drivas för att ge vinst. Bestämmelsen intogs efter framställning från arbetarhåll, då domstolarnas tolkning av Shermanlagen givit anledning att befara, att arbetarorganisationer kunde upplösas såsom olagliga sammanslutningar.

Med stöd av det sålunda anförda finner utskottet ej anledning tillstyrka den utvidgning av lagens tillämpningsområde, som föreslagits i motionen II: 385.

Då den föreslagna lagstiftningen, såsom förut berörts, avser i främsta rummet att möjliggöra undersökningsmyndighetens utredningsarbete, är det naturligt, att denna har för ändamålet utrustats med vidsträckta befogenheter att inhämta erforderliga upplysningar beträffande under lagen fallande företag och sammanslutningar.

Vid sidan av den i § 3 stadgade upplysningsplikten för styrelse, företrädare, ledare eller föreståndare för företag eller sammanslutning föreskrives i § 4 en allmän medborgerlig upplysningsskyldighet beträffande monopolbildning, som gjorts till föremål för utredning.

Trustlagstiftningskommittén hade härutinnan framhållit, att ett stadgande om sådan upplysningsplikt vore nödvändigt för att bereda trustkommissionen möjlighet att, när anledning därtill förefunnes, fullständiga eller belysa uppgift av positiv eller negativ art, som lämnades från deras sida, vilka intoge en ledande ställning inom en monopolbildning. Vid bestämmande av den upplysningsplikt, som sålunda avsåges, hade kommittén emellertid ansett sig böra

beakta den i flera avseenden ömtåliga ställning, som underordnade befattningshavare ofta intoge inom enskilda ekonomiska företag och sammanslutningar. Med hänsyn härtill hade kommittén föreslagit, att trustkommissionen skulle erhålla anvisning att i första rummet inhämta upplysning om företaget eller sammanslutningen av dem, vilka såsom styrelse eller eljest ledde dess verksamhet, och att först i andra hand, om så funnes behövt, avfordra underordnad befattningshavare upplysning i visst avseende rörande det företag eller den sammanslutning, vari han vore anställd.

Med anledning av inkomna yttranden i fråga om dessa bestämmelser har departementschefen därutinnan anfört följande:

Lika med kommittén finner jag nödvändigt, att undersökningsmyndigheten medgives rätt att, då tillförlitlig utredning på annat sätt icke står att vinna, förelägga även underordnad befattningshavare samt utomstående personer att lämna erforderliga upplysningar. Att denna rätt bör användas varsamt ligger i sakens natur.

Vad särskilt angår underordnad befattningshavare, beaktar jag till fullo de invändningar, som framställts mot att ifrågavarande befattningshavare skola kunna åläggas att avgiva upplysningar. Att helt befria dem från dylik skyldighet anser jag emellertid icke möjligt. Med den av kommittén i fråga om underordnade befattningshavare särskilt föreslagna inskränkningen i rätten att infordra upplysningar synes man i detta avseende hava gått så långt, som utan undersökningsresultatets äventyrande kan göras. Att skälig tid bör beredas ledningen att lämna upplysning, innan föreläggande gives underordnad befattningshavare, torde emellertid böra tydligare angivas. Däremot anser jag det icke tillfyllest, att underordnad må kunna åläggas uppgiftsskyldighet endast om överordnad vägrat att fullgöra dylik skyldighet. Den överordnade skulle i sådant fall kunna genom en ofullständig eller missvisande uppgift förhindra hänvändelse till den underordnade. Ett stadgande av innehåll, att underordnad kunde vinna befrielse från upplysningsskyldighet, om han gjorde troligt, att för honom allvarlig skada därigenom kunde uppstå, skulle kunna medföra, att hot om repressalier från den överordnades sida omöjliggjorde hänvändelse till den underordnade. I regel torde det befinnas ändamålsenligt, att, sedan underordnad meddelat upplysning, ledningen erhåller tillfälle att yttra sig däröver. Ett ovillkorligt stadgande av sådan innebörd torde dock icke böra givas.

I herr Nylanders m. fl:s ovan berörda motion föreslås ett tillägg till § 4, enligt vilket undersökningsmyndigheten väl lämnas rätt att under de i lagrummet angivna förutsättningar inhämta upplysningar direkt av person, vilken är anställd hos företag eller sammanslutning, som är föremål för undersökning. Under hänvisning till av vissa näringskorporationer framställda yrkanden föreslås i motionen intagande av en bestämmelse av innehåll, att det alltid skulle beredas företaget eller sammanslutningens företrädare, föreståndare eller ledare tillfälle att yttra sig över de upplysningar, som den hos företaget eller sammanslutningen anställde lämnat.

I likhet med departementschefen finner utskottet, att det av motionärerna sålunda förordade tillvägagångssättet torde befinnas ändamålsenligt, men att ett ovillkorligt stadgande av sådan innebörd icke torde böra givas i lagen. Det kan sålunda tänkas, att undersökningsmyndigheten upptagit viss fråga till un-

dersökning och därom hört hos företaget eller sammanslutningen anställd personal, men sedan funnit anledning att icke fullfölja den upptagna undersökningen. I ett dylikt fall torde det givetvis icke vara erforderligt att höra företagets ledning om de anställdas uppgifter. I den händelse emellertid eljest hos företag eller sammanslutning anställd person lämnar upplysning, som befinnes stå i strid mot uppgift, som bekommit från den, som företräder, förestår eller leder företaget eller sammanslutningen, förutsätter utskottet, att undersökningsmyndigheten städse skall lämna den senare tillfälle att avgiva yttrande över de upplysningar, som den anställde lämnat.

Utskottet vill i övrigt beträffande tillämpningen av nu ifrågavarande lagrum giva sin anslutning till departementschefens uttalande om att rätten att i förekommande fall höra även underordnade befattningshavare samt utomstående personer självfallet bör användas med varsamhet.

I § 7 av lagförslaget stadgas bland annat, att till undersökningsmyndigheten inkomna handlingar, från densamma utgångna skrivelser samt hos densamma förda protokoll och anteckningar av innehåll att beröra affärs- eller driftsförhållande må utlämnas endast med Konungens särskilda tillstånd eller efter det femton år förflutit från handlingens datum.

I den av herr Nylander m. fl. väckta motionen föreslås, att den sålunda föreslagna tidsperioden om femton år utsträcker till tjugufem år.

Med hänsyn till att det inom nu ifrågavarande affärsområden torde förekomma, att avtal slutas för längre tidsperioder, samt även i övrigt olägenheter kunna tänkas uppstå, om tiden för rätten till offentliggörande av hithörande handlingar tilltages för knapp, får utskottet tillstyrka bifall till motionen i denna del.

I övrigt har utskottet vid prövning av det föreliggande lagförslaget ej funnit anledning till erinran beträffande de däri innefattade bestämmelserna.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke i oförändrat skick av riksdagen antagits, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

L a g

om undersökning angående monopolistiska företag och sammanslutningar.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

I fråga om företag eller sammanslutning, som avser produktion eller bearbetning av varor eller andra förnödenheter, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse eller transportverksamhet och som kan antagas vara av monopolistisk natur,

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

äger Konungen, när skäl därtill äro, förordna, att undersökning, på sätt i denna lag sägs, skall äga rum till utredning rörande företagens eller sammanslutningens inverkan på pris- eller omsättningsförhållanden här i riket.

2 §.

Verkställandet av undersökning, varom i 1 § förmäles, skall uppdragas åt ämbetsmyndighet eller åt en eller flera särskilt förordnade sakkunniga och erfarna personer. Vid uppdragets utförande är ämbetsmyndigheten eller den eller de förordnade personerna att betrakta såsom särskild myndighet (undersökningsmyndighet).

Undersökningsmyndigheten äge, när så befinnes erforderligt, förordna ledamot av undersökningsmyndigheten eller, där undersökningens verkställande är anförtrott åt ämbetsmyndighet, tjänsteman hos denna myndighet eller ock, enligt av Konungen meddelade bestämmelser, annan person att vid visst tillfälle eller i visst avseende vara myndighetens ombud vid upplysningars inhämtande.

Närmare bestämmelser om undersökningsmyndighetens organisation och verksamhet meddelar Konungen.

3 §.

För fullgörande av sitt uppdrag må undersökningsmyndigheten förelägga den, vilken företräder, förestår eller leder företag eller sammanslutning, som är föremål för undersökning, eller företag, vilket ingår i sådan sammanslutning,

att för undersökningsmyndigheten eller av densamma utsett ombud hålla tillgängliga alla handelsböcker med tillhörande verifikationer samt övriga böcker och handlingar, vilka kunna lämna upplysning om företaget eller sammanslutningen;

att bereda undersökningsmyndigheten eller dess ombud tillträde till samtliga anläggningar och lokaler, vilka användas för företaget eller sammanslutningen;

att meddela undersökningsmyndigheten eller dess ombud alla de upplysningar angående företaget eller sammanslutningen, som av myndigheten eller ombudet äskas.

Vad sålunda stadgats innebär icke skyldighet att röja yrkeshemlighet av teknisk innebörd.

Undersökningsmyndigheten äge kalla upplysningsskyldig att för upplysningsavgivande personligen inställa sig inför myndigheten.

4 §.

Därest det på grund av särskilda omständigheter finnes vara för undersökningens fullföljande erforderligt, må undersökningsmyndigheten förelägga jämväl annan än den, som jämlikt 3 § är upplysningsskyldig, att, på sätt i nämnda paragraf är stadgat, i visst avseende meddela upplysning, som där

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

sägs. Dock må ej föreläggas den, som är anställd hos företag eller sammanslutning i annan egenskap än i 3 § avses, att meddela upplysning angående företaget eller sammanslutningen, med mindre tillfälle lämnats den, som företräder, förestår eller leder företaget eller sammanslutningen, att i samma avseende uttala sig.

5 §.

Undersökningsmyndigheten äge utsätta vite vid meddelande av föreläggande eller kallelse enligt denna lag samt fälla till sådant vite.

6 §.

Över beslut, som av undersökningsmyndigheten på grund av denna lag meddelas, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.

7 §.

Till undersökningsmyndigheten inkomna handlingar, från myndigheten utgångna skrivelser samt hos myndigheten förda protokoll och anteckningar må utlämnas endast såvitt de icke röra affärs- eller driftförhållande eller, i den mån dylik handling är av sådant innehåll, med Konungens särskilda tillstånd eller efter det *femton* år förflutit från handlingens datum.

I fall, där Konungens tillstånd, enligt vad nu sagts, erfordras för utlämnande av redogörelse eller förslag, som undersökningsmyndigheten ingivit till Konungen, eller av annan handling, skall, innan Konungen låter handlingen offentliggöras, tillfälle lämnas vederbörande företag eller sammanslutning att avgiva yttrande i ärendet.

7 §.

Till undersökningsmyndigheten inkomna handlingar, från myndigheten utgångna skrivelser samt hos myndigheten förda protokoll och anteckningar må utlämnas endast såvitt de icke röra affärs- eller driftförhållande eller, i den mån dylik handling är av sådant innehåll, med Konungens särskilda tillstånd eller efter det *tjugufem* år förflutit från handlingens datum.

8 §.

Har någon i fall, som avses i 3 eller 4 §, mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift, straffes med böter från och med sjuttiofem till och med femtontusen kronor eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårade, med fängelse i högst sex månader.

Samma lag vare, där någon, som har eller haft att taga befattning med undersökning enligt denna lag, i vidare mån än som kan anses erforderligt för uppdragets fullgörande yppar affärs- eller driftförhållande, varom han under sin verksamhet i eller för uppdraget erhållit kännedom, eller där han begagnar sig av sådan kännedom för att bereda sig eller annan fördel eller för att göra skada.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Å förbrytelse, varom i andra stycket sägs, äge allmän åklagare tala allenast efter angivelse av målsäganden.

9 §.

Då vid domstol förekommer mål om förbrytelse, varom i 8 § sägs, må domstolen, därest målets offentliga handläggning finnes kunna för någon medföra skada genom yppande av affärs- eller driftförhållande, på begäran av denne förordna, att målet skall handläggas inom stängda dörrar.

10 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till fulla gäldandet av böter eller vite, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

11 §.

Den, som enligt 3 eller 4 § på kallelse inställer sig inför undersökningsmyndigheten, äge att därför uppbära ersättning enligt grunder, som fastställas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1925.

B) att motionerna II: 385 och 386 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan under A) hemställt.

Stockholm den 23 maj 1925.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Bror Petrén, von Sydow, Linder, Sigfrid Hansson, greve Spens, von Koch, Alfred Petrén* och *Schedin*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Hagman, Hage, Magnusson* i Skövde, *Ödström, Johanson* i Stockholm, *Wallerius* och *Lindgren* i Dingelvik.

Reservationer:

1) av herrar *von Sydow* och greve *Spens*, vilka anfört:

»Såsom utskottet erinrar, väcktes vid 1924 års riksdag motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om framläggande till detta års riksdag av förslag till lagstiftning rörande statskontroll rörande truster och andra monopolistiska sammanslutningar av företag inom vårt näringsliv. Andra lagutskottet tillstyrkte en utredning i ämnet och angav såsom föremål för utredningen »bestämningen och avgränsningen av de monopolistiska sammanslutningar, som avsåges att träffas av den kontrollerande verksamheten, arten av samma verksamhet, de medel, som vid des utövande kunde komma till användning för stävjande av förekommande missbruk av innehavd monopolställning, formerna för dylika medels tillitande, beredande av nödig sekretess rörande de av resp. företagare till den kontrollerande myndigheten lämnade uppgifter samt den lämpligaste organisationen av samma myndighet m. m.» Utskottets förslag gillades av riksdagen och avläts i enlighet därmed skrivelse till Kungl. Maj:t. Ser man nu efter, huruvida de sålunda av riksdagen uttalade önskemålen om innebörden av en trustlagstiftning blivit tillgodosedda i det nu framlagda lagförslaget, skall man finna, att detta knappast skett på mer än en enda punkt. Kravet på beredande av nödig sekretess för uppgifter, som lämnas till kontrollmyndigheten, är beaktat. Men någon bestämning och avgränsning av de sammanslutningar, å vilka lagen skall äga tillämpning, kan knappast sägas innefattas i lagförslaget, då det giver Kungl. Maj:t rätt att företaga undersökning om snart sagt varje företag eller sammanslutning, som kan antagas vara av monopolistisk natur. Lika litet är den kontrollerande myndighetens art och organisation närmare fastställd, utan beror detta i varje särskilt fall på Kungl. Maj:ts bestämmande. Medlen till förekommande av missbruk av monopolställning och formerna för dylika medels tillitande finnas icke i lagförslaget angivna. Det är alltså icke en sådan lagstiftning, som riksdagen begärt, som här blivit framlagd av Kungl. Maj:t. I anledning härav och då meddelandet åt Kungl. Maj:t av en maktbefogenhet, sådan scm här föreslagits, under vissa omständigheter kan innebära en våda för det lojala näringslivet, anse vi, att utskottet bort avstyrka bifall till propositionen.»

2) av herr *Wallerius*;

3) av herr *Magnusson* i Skövde, som anfört:

»Undertecknad har biträtt utskottets tillstyrkande av propositionen dels emedan den föreslagna opartiska undersökningen av förekommande monopolistiska sammanslutningar kan vara ägnad att motverka eventuella missbruk av deras monopolställning, dels ock skingra missförstånd och misstro, som en mångårig agitation i dessa frågor uppväckt. För ernående av ett tillfredsställande resul-

tat av den föreslagna lagstiftningen kräves dock, att densamma göres mera omfattande samt icke direkt och medvetet utesluter sådana organisationer, som praktisera mången gång mera effektiva monopolistiska metoder än som förekomma inom enbart produktionssammanslutningar. Följaktligen böra icke fackliga sammanslutningar lämnas utanför lagens räckvidd, då det är uppenbart, att sådana mången gång kunna på grund av sin monopolistiska natur verka mera prisfördyrande än enbara producentsammanslutningar. Det torde i detta sammanhang böra beaktas, att fackorganisationerna hos oss synas vara på väg mot allt mer omfattande tillämpning av dylika metoder. Det finnes då ingen hållbar grund att från lagens tillämplighetsområde undantaga tjänstbarheter, ty dessa äro för folkhushållningen om möjligt av än större betydelse än den färdiga varan.

Utskottets hänvisning att »den utländska lagstiftningen på detta område icke omfattar arbetsgivar- och arbetarorganisationer» är icke avgörande, emedan lagstiftningen även utom lands befinner sig till stor del blott i förslags- eller försöksstadiet samt dessutom de berörda organisationerna där näppeligen nått samma styrka som hos oss, och behovet av deras inrymmande i lagen sålunda är mindre framträdande. Inom utskottet har ej vunnits full klarhet om de utländska lagarnas eller förslagens omfattning.

Ej heller kan det anses riktigt som kommerskollegium och utskottet framhåller, att »för bevakande av det allmännas intresse finnes redan särskilda organ». Socialstyrelsen eller annat undersökningsorgan lär icke utan lagstiftningens hjälp tillhandahållas syndikalistiska fackföreningars register m. fl. erforderliga uppgifter, varjämte, om socialstyrelsen verkställde en undersökning i syfte att beivra fackliga sammanslutningars monopolistiska övergrepp, denna åtgärd säkerligen från håll, där man nu mest energiskt motsätter sig lagens utsträckning, skulle stämpas som ett överskridande av socialstyrelsens befogenhet.

Utskottet påpekar, att »den föreslagna lagstiftningen avser ju i främsta rummet att möjliggöra för undersökningsmyndigheten att införskaffa erforderliga uppgifter» och tillägger »att förhållandena inom näringslivet och fackföreningsrörelsen äro väsentligt olika». — Vi hava i det föregående visat, hurusom uppgifterna från fackliga sammanslutningar icke utan vidare äro tillgängliga utan för deras utfående den officiella undersökningsmyndighetens auktoritet tarvas. För så vitt med en trustlagstiftning verkligt avses att förhindra monopolistiska sammanslutningar att missbruka sin ställning till att obehörigen fördyra vissa nyttigheter för utomstående part — allmänheten — synes också ofrånkomligt att låta lagen omfatta alla monopolistiska sammanslutningar.

Det måste därjämte med styrka betonas, att en undersökning företagen på grund av stadganden i denna lag och med den befogenhet, som denna förämnar undersökningsmyndigheten, kan genomföras med vida större grundlighet och auktoritet än en enskild eller halvenskild företagen sådan. Hela det föreliggande lagförslaget bygger väsentligen därpå, att blotta tillvaron av en undersökningsrätt och publicerande av undersökningsresultaten skall verka återhållande på benägenheten att missbruka en monopolställning. Men om enligt

Kungl. Maj:ts och utskottets förslag väsentliga områden undantagas från lagens tillämplighetsområde, blir lagen dels orättvist ensidig, dels i hög grad ineffektiv.

Beträffande den i lagen avsedda undersökningsmyndigheten synes knappast välbetänkt att uppdraga den å nämnda myndighet ankommande grannlaga undersökningen åt en enda person; och har jag därför ansett, att utskottet bort i detta avseende biträda det av herr Nylander i motionen nr II: 386 gjorda yrkandet.

På grund av det anförda hemställes alltså,

att 1 och 2 §§ i förevarande lagförslag måtte erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

I fråga om företag eller sammanslutning, som avser produktion eller bearbetning av varor eller andra förnödenheter, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse eller transportverksamhet, *eller som eljest genom sin verksamhet kan inverka på prisrörelsen* och som kan antagas vara av monopolistisk natur, äger Konungen, när skäl därtill äro, förordna, att undersökning, på sätt i denna lag sägs, skall äga rum till utredning rörande företagets eller sammanslutningens inverkan på pris- eller omsättningsförhållanden här i riket.

2 §.

Verkställandet av undersökning, varom i 1 § förmäles, skall uppdragas åt ämbetsmyndighet eller åt *två* eller flera särskilt förordnade sakkunniga och erfarna personer. Vid uppdragets — — — — — meddelar Konungen.

Bilaga.

Trust- och kartellagstiftning i vissa främmande länder.*Av Nils Olof Nilsson.*

Föreliggande redogörelse för trust- och kartellagstiftning i Norge, Danmark, Tyskland och England ansluter sig till den av förf. lämnade översikten i bilaga 4 till trustlagstiftningskommitténs betänkande och berör sålunda med avseende på tiden endast de lagstiftningsåtgärder, som föreslagits eller vidtagits efter år 1921. Det kan tilläggas att de lagstiftande myndigheterna även i vissa andra länder, såsom Frankrike och Tjeckoslovakien under de senaste månaderna haft under behandling förslag till vidtagande av dylika åtgärder. Närmare upplysningar beträffande dessa länder ha emellertid vid tiden för nedskrivandet härav icke varit tillgängliga. För det förslag, som framkommit i Tjeckoslovakien, uppgives emellertid att den tyska lagstiftningen fått tjäna som förebild.

Norge.

I Norge gäller fortfarande prislagen av den 6 augusti 1920 och tilläggs-lagen av den 30 september 1921. I sin nuvarande avfattning stadgar lagen upplysningsplikt för envar icke endast för genomförandet av prisregleringen och kontrollen utan även för undersökningar av monopol- och storföretag samt konkurrensreglerande sammanslutningar och avtal. Dessutom innehåller lagen bestämmelser om anmälningsplikt för dylika företag och sammanslutningar.

Dessa bestämmelser angående monopolsammanslutningarnas anmälningsplikt och registrering voro emellertid endast avsedda som ett provisorium i avvaktan på trustkommissionens förslag till definitiva åtgärder beträffande trust- och kartellväsendet.

Trustkommissionen avgav sitt betänkande den 29 augusti 1921 med förslag till åtgärder för motarbetande av trust- och kartellmissbruk. En utförlig redogörelse för detta förslag lämnas i trustlagstiftningskommitténs betänkande, sid 254 o. ff., där även lagtexten återgivits.

Trustkommissionens förslag remitterades till olika myndigheter och korporationer och blev utsatt för ganska stark kritik isynnerhet från näringsorganisationernas sida. Det kom också att dröja ända till den 30 maj 1924 innan proposition framlades av justitiedepartementet om utfärdande av en »lov om kontroll med urimelig vederlag og samfundsskadelig innskrenkning av den frie konkurranse i privat erhvervsvirksomhed» (Ot. prp. nr 46). Propositionen hade i åtskilliga hänseenden modifierat trustkommissionens förslag och beaktat från myndigheters och näringslivets sida framförda önskemål.

Propositionen överlämnades till vederbörande utskott, men detta förklarade i skrivelse den 23 juli 1924, att det ej haft nödig tid till förfogande för genomgående av lagförslaget och hemställde därför, att det icke skulle upptagas

Prislagen av 1920 och tilläggs-lagen av 1921.

Trustkommissionens betänkande 1921.

1924 års proposition.

till behandling av årets odelsting. Denna hemställan bifölls enhälligt den 1 augusti 1924.

1925 års proposition. Den 3 april i år framlade regeringen proposition om utfärdande av en »lov om kontroll med konkurrenseinsknäckningar och prismisbruk» (Ot. prp. nr 43).

Allmän motivering. Ur den allmänna motiveringen till lagförslaget må anföras följande.

Så länge inom en näringsgren finnes verklig konkurrens mellan näringsutövarna har denna konkurrens genomgående en tendens att reglera marknaden på ett sådant sätt att den stora allmänheten icke kommer att lida skada. Men i det ögonblick ett företag slår hela marknaden under sig eller de olika näringsidkarna inom en bransch uppträda i gemenskap eller efter gemensamma bestämmelser, finnes i själva verket ingen annan faktor av ekonomisk art, som kan begränsa deras herravälde över marknaden än den, som ligger i konsumenternas ekonomiska förmåga. Vill man under dylika omständigheter förhindra att de missbruka sin makt på konsumenternas bekostnad, kan följaktligen icke vederbörande näringsgren överlämnas åt sig själv, utan det allmänna bör ha rätt till kontroll och ingripande.

Intill 1914 hade det allmänna praktiskt taget intet medel i sin hand för att förhindra dylika missbruk. En viss rätt härtill fick man genom den under kriget införda offentliga prisregleringen (numera prislagen av den 6 augusti 1920 med tilläggslagar) och på grundval av denna har också offentlighetsprincipen fått tillämpning på trust- och karteller. Men prisregleringen i dess nuvarande gestaltning är endast tänkt som provisorisk, och det är ej heller tvivel underkastat att kampen mot missbruk från trusters och kartellers sida icke kan föras tillräckligt effektivt enbart genom de åtgärder, som prisregleringslagen ger befogenhet till.

De upplysningar, som trustkommissionen framlagt, visa, att i synnerhet kartellerna spela en utomordentligt stor och alltjämt växande roll inom vårt näringsliv. Justitiedepartementet är därför enigt med kommissionen i att man bör vidtaga åtgärder av permanent natur för att hindra att de missbruka sin maktställning.

Vissa olikheter mellan 1925 års proposition och trustkommissionens förslag samt 1924 års proposition. I fråga om de åtgärder, som borde tillgripas, har 1925 års proposition i större utsträckning än vad fallet var i förra årets proposition anslutit sig till trustkommissionens förslag. 1925 års lagförslag upptager sålunda åtskilliga bestämmelser, som utslutits i 1924 års proposition, liksom man även i övrigt i större omfattning följt kommissionens förslag i punkter, där detta avviker från nämnda proposition. I formellt hänseende skiljer sig propositionen ganska väsentligt från kommissionsförslaget, i det man såväl i fråga om innehållets anordning som beträffande avfattningen av vissa paragrafer företagit ganska betydande ändringar. Detsamma gäller, om ock i något mindre grad, vissa praktiska detaljer i lagförslaget.

Den viktigaste punkten, vari 1924 års proposition avvek från trustkommissionens förslag, var i fråga om bibehållande av den redan nu gällande anmälningsplikten för trust- och karteller, vilken föreslagits slopas. I den nu framlagda propositionen ansluter sig justitiedepartementet till ett uttalande av prisdirektoratet och avråder bestämt från att anmälningssystemet slopas utan föreslår att det bibehålles med vissa modifikationer, varom mera i det följande.

I fråga om åtskilliga andra bestämmelser i trustkommissionens förslag har däremot den nu framlagda propositionen anslutit sig till förra årets och föreslagit att de böra utgå.

Detta gäller sålunda de av trustkommissionen föreslagna bestämmelserna om förbud mot de s. k. kontrollbolagen (§ 21), expropriation av företag (§§ 24 och 25) samt om upplösning av aktiebolag (§ 27). Dessa bestämmelser sakna motsvarighet i gällande lagstiftning och erfarenheten har ej heller enligt de-

partementets mening visat nödvändigheten av införandet av dylika föreskrifter. I fråga om en annan bestämmelse om skyldighet för näringsidkare att medverka vid kontrollen, vilken finnes i den nuvarande prislagen, har departementet ansett att densamma icke borde göras permanent, då den vore en kristidsbestämelse.

Lagförslagets § 1 stadgar att lagen gäller allt privat förvärvsarbete med undantag av arbete i annans tjänst. Trustkommissionen hade ställt de s. k. fria yrkena utanför lagen. Departementet har emellertid ansett att de fria yrkena även böra falla under lagen, bl. a. av den anledningen att prislagen i sin nuvarande avfattning även omfattar dessa yrken. Visserligen förhåller det sig så, heter det i motiveringen, att bestämmelser av direkt prisreglerande art torde bli jämförelsevis mindre tillämpliga på förvärvsutövning av detta slag, eftersom prestationernas personliga karaktär i väsentlig mån lägger hinder i vägen för ensartad behandling. Men det finnes andra viktiga bestämmelser i lagförslaget, som torde ha sin tillämplighet och nytta, även då det gäller dessa förvärvsgrenar. Överhuvud taget synes det icke föreligga tillräcklig anledning att sätta dessa yrken i någon principiell särställning i den meningen, att man tillåter dess utövare något som under straffpåföljd är förbjudet för andra.

Vidare har departementet i anslutning till 1924 års proposition slopat det undantag, som trustkommissionen föreslagit i fråga om konsumentkooperativa företag och sammanslutningar av dylika. Då dylika kooperativa företag i regel icke ha monopolistisk karaktär, torde de ej heller i regel falla under lagens bestämmelser om anmälningsplikt och kontroll i övrigt med monopolbildningar. Att lagen i andra hänseenden får tillämpning på dem torde då praktiskt taget betyda att de bli underkastade de allmänna prisbestämmelserna och förbud mot bojkott, exklusivavtal o. s. v. Och att ifrågavarande företag i dessa hänseenden icke böra ha större frihet än andra, synes uppenbart.

Den ifrågasatta kontrollen skulle utövas av ett prisråd, bestående av 5 ledamöter, som utses av Konungen. Ordföranden, som skall uppfylla villkoren för att bli ledamot av högsta domstolen, har en uppsägningstid av 6 månader, medan de övriga ledamöterna i allmänhet tillsätts för tre år.

Till ledamot av prisrådet bör icke utses någon, som är anställd i eller har betydande ekonomiskt intresse i företag eller sammanslutning, som är anmälningspliktig enligt lagens bestämmelser.

Är en ledamot av prisrådet styrelsemedlem eller funktionär eller ekonomiskt intresserad i ett företag, får han ej vara med vid behandlingen av en fråga, som rör företaget.

Lämnas under behandlingen av en sak upplysningar om affärs- eller tekniska hemligheter, får ledamot av rådet, som innehar eller är knuten till ett företag av liknande art, ej deltaga i behandlingen.

Konungen meddelar närmare föreskrifter om organisationen av prisrådet och dess arbete. Rådet skall varje år avgiva berättelse om sin verksamhet till Konungen.

I lagförslagets §§ 6—9 meddelas bestämmelser om anmälningsplikt och registrering.

Såsom förut omnämnts, bibehåller propositionen i huvudsak det gällande anmälningsystemet, dock med den modifikationen att anmälningsplikt icke föreligger för konkurrensinskränkningar, som icke kunna anses vara av verklig betydelse för marknadsförhållandena inom riket. Genom denna begränsning har man velat undgå de onödiga anmälningar, som enligt gällande bestämmelser framkallat åtskillig kritik. Å andra sidan har man icke på någon punkt utvidgat den nuvarande anmälningsplikten, liksom den närmare utformningen av systemet på samma sätt som nu överlåtes åt Konungens bestämmande.

Till prisrådet skola enligt lagförslaget anmälas:

Lagens giltighetsområde.

Prisrådet.

Anmälningsplikt.

1. Sammanslutningar mellan näringsidkare, såvida de träffat eller ha till ändamål att träffa bindande eller vägledande bestämmelser, som åsyfta reglering av pris-, produktions- eller omsättningsförhållanden och som måste anses vara av betydelse för marknadsförhållanden inom riket.

2. Avtal och anordningar, som antagas kunna få den verkan, som nu nämnts.

3. Näringsidkare, som genom sin verksamhet måste anses ha väsentligt inflytande på priserna för respektive varor eller prestationer på den norska marknaden eller en större del av denna.

4. Näringsidkare, som innehar eller förestår företag, som är underavdelning av eller står under bestämmande inflytande av utländskt företag eller sammanslutning av utländska företag, som måste anses ha väsentligt inflytande på priserna för vederbörande varor eller prestationer i ett eller flera länder.

Uttryckligen undantagna från anmälningsplikt äro sammanslutningar, avtal och anordningar, som endast ha till ändamål att reglera löne- eller andra arbetsförhållanden.

Prisrådet äger avgöra, om en sammanslutning, avtal eller företag är av sådan art, att anmälan skall ingivas. Anmälningarna med bilagor skola efter prisrådets närmare bestämmelser inregistreras i sin helhet eller i sina huvuddrag.

Inregistreringen skall ske på sådant sätt att den icke medför onödig olägenhet för vederbörande näringsidkare. Med prisrådets samtycke äger allmänheten taga del av registret.

Aktiebolag med aktiekapital eller tillgångar på minst 1 miljon kr., anmälningspliktiga företag eller medlemmar i en sammanslutning eller kartell skola inom 6 månader efter varje räkenskapsårs utgång till prisrådet insända sitt bokslut med vinst- och förlusträkning samt balanskonto. Av räkenskaperna skall framgå, hur eventuellt överskott använts.

Sistnämnda bestämmelser, som upptagits efter framställning från prisdirektoratet, åsyfta att ge prisrådet material till en permanent kontroll med karteller och storföretag. Missbruka dessa sin ställning till att förskaffa sig oskäligen vinst på den köpande allmänhetens bekostnad, måste ju denna vinst komma till synes i bokslutet, om detta är korrekt upprättat. Det är därför av väsentlig betydelse för kontrollen att prisrådet får tillfälle att taga del av det ekonomiska årsresultatet.

Prisrådet offentliggör sådana anmälningar, som anses vara av intresse för de norska marknadsförhållandena.

Upplysnings-
plikt. Angående prisrådets rätt att infordra upplysningar meddela §§ 10—13 närmare bestämmelser.

Enligt dessa är envar skyldig att meddela prisrådet de upplysningar om priser, omsättning och andra förhållanden, som rådet påfordrar för fullgörande av sitt uppdrag. Affärsböcker och affärshandlingar, styrelse- och förhandlingsprotokoll äger prisrådet även rätt att granska. Om så finnes nödigt, äger prisrådet fordra att de beslagtagas av polismyndigheten.

I denna ovillkorliga upplysningsplikt hade 1924 års proposition gjort väsentliga inskränkningar. I det nu föreliggande förslaget har man dock ansett att man icke på förhand kan uppställa någon begränsning med hänsyn till arten av de upplysningar, som prisrådet äger kräva, utan att man därigenom riskerar att minska kontrollens effektivitet. Redan den nu gällande prislagen innehåller, såsom prisdirektoratet framhållit i ett avgivet yttrande, en allmän och ovillkorlig rätt för prismyndigheterna att infordra upplysningar och det har veterligen icke framkommit berättigade klagomål från något håll över det sätt, varpå denna rätt omhänderhafs. Den nu föreslagna upplysningsplikten går icke på någon punkt längre än nu gällande bestämmelser, vilkas nödvändig-

het enligt departementets mening erfarenheten bekräftat. Även den utländska trustlagstiftningen medger vederbörande myndigheter ovillkorlig rätt att infordra upplysningar efter sitt eget bedömande.

Vidare stadgas, att meddelade upplysningar endast få offentliggöras eller på annat sätt föras vidare, såvida prisrådet finner att allmänna hänsyn fordra detta och det icke är fråga om tekniska hemligheter. Har vederbörande protesterat, får offentliggörande icke ske utan efter Konungens bestämmande.

Enligt vad departementet framhåller i motiveringen, kan det nu icke vara fråga om att helt och hållet upphäva rätten till offentlig prisreglering. Det synes nu råda allmän enighet om att man måste ha en sådan befogenhet, där konkurrensen är inskränkt genom truster och karteller. I 1924 års proposition hade prisregleringens bibehållande föreslagits i dylika fall, dock endast där konkurrensen var alldeles upphävd eller väsentligt inskränkt. Departementet har emellertid i likhet med trustkommissionen ansett att offentlig prisreglering kan behövas i alla de fall, där konkurrensen är begränsad, och detta icke endast där den inskränkts genom truster och karteller, utan också där begränsningen har andra orsaker, såsom importförbud, tullskydd eller patent.

På de områden, där konkurrensen icke är inskränkt, måste man medgiva, att det föreligger väsentligt mindre behov för offentlig prisreglering.

I 1924 års proposition hade upptagits ett generellt förbud mot »att taga eller fordra oskäligt pris eller vederlag», vars överträdande skulle medföra bötesstraff eller fängelse intill 3 månader. Detta förbud har emellertid departementet i den nu framlagda propositionen funnit gå något för långt, då priset med hänsyn till föreliggande omständigheter icke kunde karakteriseras såsom otillbörligt även om priset i och för sig vore orimligt. Den nu föreslagna bestämmelsen (§ 14) innehåller förbud mot »att under förvärvsverksamhet taga eller fordra priser, som måste anses otillbörliga».

Genom ett dylikt allmänt förbud mot otillbörliga priser förmenar man, att ytterligare prisreglering kan undvaras inom områden, där konkurrensen icke är inskränkt, och man skulle sålunda i varje fall på försök kunna skrida till ett upphävande av gällande restriktioner på detta område.

Efter hemställan från prisdirektoratet föreslås införande av en bestämmelse, att den, som säljer varor, icke får utan prisrådets samtycke fastställa minimipris för återförsäljning.

Finner vederbörande departement att av en sammanslutning eller genom avtal fastställts priser, prisnoteringar eller pristariffer, som äro oskäligen, eller att ett storföretag tager oskäligt pris eller vinst, kan departementet efter framställning från prisrådet meddela reglerande bestämmelser.

Detsamma gäller, om departementet finner att det i någon näring tages oskäligt pris eller vinst och det icke där råder tillräckligt effektiv konkurrens.

Såsom ett led i en dylik reglering eller för att hindra kringgående av bestämmelserna kan departementet även utfärda andra påbud och föreskrifter för vederbörande näring. Det äger sålunda förbjuda, att varor, som köpts eller framställts i syfte att försälas, undanhållas från omsättningen.

Departementet äger vidare giva prisrådet befogenhet att utfärda påbud och föreskrifter som nu nämnts.

Beslut om att vägra en näringsidkare inträde såsom medlem i en anmälningspliktig sammanslutning inom hans bransch och beslut om att en medlem av en sådan sammanslutning skall uteslutas måste för att vara giltigt fattas på medlemssammanträde och med minst $\frac{3}{4}$ av de närvarande medlemmarnas röstetal. Den, som utan rådets samtycke vägrats inträde eller uteslutits av andra grunder än brott mot medlemsskyldigheten, kan fordra, att rådet undersöker

Priser och
vinst.

Särskilda bestämmelser om sammanslutningar och konkurrensinskränkande avtal.

saken. Priserådet äger efter verkställd undersökning ålägga sammanslutningen att upptaga vederbörande såsom medlem.

Avtal om att vara med i en anmälningspliktig sammanslutning eller avtal kan utan priserådets samtycke endast slutas för en tid av högst ett år eller med en uppsägningsfrist av högst tre månader.

Anmäles icke en anmälningspliktig sammanslutning inom den stadgade fristen, upphör medlemsskyldigheten, tills anmälan ingivits.

Ett anmälningspliktigt avtal eller anordning, som icke anmäles inom före- skrivnen tid, upphör att vara bindande, tills anmälan ingivits.

Finner Konungen att allmänna hänsyn så fordra, äger han förordna om upp- lösning av anmälningspliktiga sammanslutningar och om hävande av anmä- lingspliktiga avtal eller anordningar. Likaså äger han förordna om upplös- ning av bolag, som måste anses som ett led i en konkurrensreglering. Konungen meddelar närmare bestämmelser när och hur upplösningen skall verkställas och kan också utse en styrelse till att förestå avvecklingen.

Departementet har i likhet med prismyndigheterna den uppfattningen att särskilda bestämmelser erfordras för kontroll med konkurrensreglering rörande anbud. Med hänsyn till att lagförslaget eljest godtager prisavtal och även till att förslaget lämnar den möjligheten öppen att upphäva konkurrensregle- rande sammanslutningar och avtal, har man dock icke ansett sig böra före- slå ett förbud mot konkurrensregleringar rörande anbud, utan funnit det till- räckligt att intaga den bestämmelsen i förslaget att om en näringsidkare in- giver anbud där pris eller villkor fastställts eller reglerats genom avtal, tyst samförstånd eller annan anordning med annan näringsidkare, är han skyldig meddela upplysning härom i anbudet.

Bojkott,
exklusivavtal
och ogrundad
prisskillnad.

Förslaget innehåller vidare bestämmelser om bojkott, exklusivavtal och ogrundad prisskillnad.

Det är sålunda förbjudet att utan priserådets samtycke igångsätta närings- bojkott (erhvervsmessig boikott) eller att uppmana till eller på annat sätt medverka till sådan bojkott, såvida det kan vålla den, som bojkottas, förlust eller betydande olägenhet.

Med »erhvervsmessig boikott» menas, att en eller flera näringsidkare av kon- kurrensregleringshänsyn vägra inlåta sig i affärsförbindelse på sina vanliga villkor med en annan näringsidkare eller med en konsument.

Såsom bojkott anses sålunda vägran, då anledning härtill är

att antalet näringsidkare önskas begränsat,

eller att den, som vägras affärsförbindelse, står utanför en anmälningsplik- tig sammanslutning, avtal, anordning eller företag,

eller att han har andra priser eller affärsvillkor än dem, som fastställas eller följas av andra näringsidkare,

eller att han icke uteslutande eller företrädesvis vill stå i affärsförbindelse med en viss eller en begränsad krets av näringsidkare.

I fråga om exklusivavtalen innehåller lagförslaget förbud mot att utan sam- tycke av priserådet ingå avtal om att en näringsidkare uteslutande eller före- trädesvis eller på särskilt gynnsamma villkor skall stå i affärsförbindelse med en viss eller en begränsad krets av näringsidkare eller konsument, då avtalet kan vålla utomstående förlust eller betydande olägenhet.

Utän priserådets samtycke får ej heller någon lämna eller emottaga rabatt eller annat vederlag för att stå i sådan affärsförbindelse, som nu nämnts, eller söka framtvunga sådan affärsförbindelse.

Priserådet kan också förbjuda en näringsidkare att göra skillnad mellan kun- der eller distrikt med hänsyn till priser och andra affärsvillkor, då rådet fin-

ner att konkurrensen därigenom kan otillbörligt inskränkas eller försvåras, och att skillnaden icke har sin grund i transportkostnader eller i hänsynstagande till normal affärsverksamhet i övrigt.

Slutligen kan prisrådet förbjuda en näringsidkare att leverera varor eller annat för ett uppenbarligen otillräckligt vederlag eller att köpa för ett oskäligt högt pris, såvida rådet finner att konkurrensen därigenom kan otillbörligt inskränkas eller försvåras och att syftet är att skada en konkurrent.

Konungen äger bestämma om inrättande av kommunala kontrollnämnder. Närmare föreskrifter om dessa nämnders sammansättning meddelas av vederbörande kommunala myndigheter och skola godkännas av vederbörande departement.

Kommunala
kontroll-
nämnder.

Finner kontrollnämnden att åtgärder i enlighet med denna lags bestämmelser böra vidtagas, skall den insända anmälan till prisrådet.

Rådet äger bestämma att en kontrollnämnd äger inhämta upplysningar enligt lagens bestämmelser och rådet kan ålägga en kontrollnämnd att inhämta sådana upplysningar.

Den, som överträder lagen eller i enlighet med denna utfärdad bestämmelse eller som medverkar härtill, straffas med böter intill 100,000 kronor eller med fängelse i högst tre månader eller med bäggedera. På samma sätt straffas försök. Överträdelse anses som försök.

Straff-
bestämmelser
m. m.

Lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1926. Samtidigt upphäves den nu gällande lagen av den 6 augusti 1920 om prisreglering m. m. jämte tilläggs-
lagar och därmed sammanhängande föreskrifter.

Enligt vad stortingspresidenten uppgivit, torde emellertid lagförslaget icke hinna slutbehandlas av innevarande års storting utan först januari nästa år efter vederbörlig utskottsbehandling framläggas för stortinget.

Danmark.

Såsom omtalats i trustlagstiftningskommitténs betänkande, antog det danska folketinget i februari 1920 ett av den dåvarande regeringen framlagt lagförslag om »Offentligt Tilsyn over visse Virksomheder». Förslaget gick ut på tillsättande av ett särskilt kontrollråd på 16 ledamöter för att kontrollera enskilda eller sammanslutna företag av monopolkaraktär inom produktion och omsättning. På grundval av sina undersökningar skulle kontrollrådet avgiva yttranden till inrikesministern, som sedan hade att bestämma vilka åtgärder som skulle vidtagas till tillvaratagande av konsumenternas intressen.

»Trust-
loven» av
år 1920.

Förslaget blev emellertid ej slutligt antaget utan behandlingen av detsamma i Landstinget blev avbruten genom den på våren inträffade politiska krisen, då regeringen fick avgå.

Under den följande tiden var dock frågan upprepade gånger på tal såväl inom som utanför riksdagen. Från konsumenterna hördes ofta klagomål över de höga detaljpriserna och både näringsidkarna själva och den dåvarande regeringen togo frågan under övervägande. På ett möte i Köpenhamn den 22 september 1921, vartill inbjudan utfärdats av representativa sammanslutningar för detaljhandeln, grosshandeln, hantverk och industri samt konsumenterna, tillsattes en priskontrollkommitté, som bestod av representanter för de inbjudande föreningarna. Kommittén hade till uppgift dels att mottaga och undersöka klagomål över oskäliga priser å allmänna förbrukningsartiklar, vare sig detta hade sin grund i effektiva prisöverenskommelser mellan näringsidkare eller tysta avtal, och dels att på eget initiativ upptaga till behandling och under-

Priskon-
trollkommittén
1921.

söka hithörande prisförhållanden. Kommittén skulle införskaffa sina upplysningar genom hänvändelse till vederbörande organisation eller enskilda näringsutövare. Ledde en framställning från kommittén om ändring av priserna icke till rimligt resultat, kunde den genom ett offentligt uttalande framlägga förhållandena för allmänheten.

Jämsides med kommitténs arbete, som avslutades med utgången av 1922, sedan den behandlat omkring 135 ärenden, lät dåvarande inrikesministern verkställa vissa undersökningar om detaljpriserna för vissa livsfrnödenheter. Den dåvarande regeringen hade också under övervägande ett lagförslag om motarbetande av prisöverenskommelser, men detta kom dock icke att framläggas för riksdagen.

Valutakonferensens uttalande 1923.

Den i slutet av 1923 sammanträdande valutakonferensen framhöll i sitt den 23 oktober avgivna utlåtande, att det vore en nödvändig uppgift att söka förhindra att privata näringsorganisationer eller andra sammanslutningar kunde konstlat hålla prisnivån uppe ävensom att man borde ha uppmärksamheten riktad på, huruvida detta icke skulle kunna förhindras genom offentliga undersökningar och eventuellt genom kontrollåtgärder. Under förhandlingarna om förslag till valutalag upptogs detta uttalande av dåvarande stats- och finansministern, som framhöll, att regeringen vore villig att taga frågan om en lagstiftning mot privata prisöverenskommelser under noggrant övervägande samt även medverka till åtgärder i denna riktning.

»Forbrugernes Værn.»

Under den alltjämt rådande dyrtiden har senare, närmast till följd av den inträdda prisstegringen å bröd, bildats en större konsumentsammanslutning »Forbrugernes Værn», som offentligt såväl i pressen som inför regeringen framhållit betydelsen av att bekämpa prisstegringen.

Regeringens förslag till lag om pris-kontroll av januari 1925.

Den nuvarande socialdemokratiska regeringen framlade i januari månad i år ett förslag till lag om priskontroll, varigenom man hoppades finna ett medel att ingripa mot den rådande dyrtiden. Lagförslaget hade enligt vad som framhålles i motiveringen framlagts icke endast med anledning av ovan relaterade förhållanden utan också under inverkan av uttalanden, som framkommit under valutarådets förhandlingar. Där hade man från olika håll påpekat, att det till understödjande av strävandena att stabilisera den danska kronan vore önskvärt, om en kontroll med priser och i synnerhet varupriser kunde genomföras.

Genom det föreliggande lagförslaget skulle man i första hand ge regeringen ett medel att framskaffa erforderligt material för upplysning om prisförhållandena och vidare möjliggöra ett ingripande gentemot en konstaterad oskäligen vinst.

I detta hänseende hade man funnit det lämpligast att söka inverka på priserna genom förhandling med vederbörande näringsgren och genom offentliggörande av resultatet av undersökningarna och förhandlingarna. Redan på detta sätt hoppades man nå ett gynnsamt resultat, då man kunde bygga på en genom lag fastställd skyldighet att lämna upplysningar, som i vissa fall kunde framtvingas genom straffpåföljd.

Enligt förslaget § 1 erhåller ministern för industri, handel och sjöfart myndigande att av alla och envar erhålla nödiga uppgifter till upplysning om prisers skälighet. I motiveringen framhålles, att man här ej blott tänkt på varupriser (detaljhandelspriser, grosshandelspriser och framställningskostnader), utan också frakter, lönekostnader o. d. kunna bli föremål för undersökning. De upplysningar som infordras skola icke begränsas till att avse själva kalkylerna, utan också omfatta exempelvis förefintliga prisavtal o. d. inom den bransch, som undersökes.

I § 2 föreslås, att det inkomna materialet skall överlämnas till en kommission, bestående av 5 medlemmar, av vilka ministern utser ordföranden, medan

de övriga utses av riksdagen med en representant för vart och ett av de fyra största politiska partierna.

Kommissionens medlemmar och dess medhjälpare äro underkastade tystnadsplikt enligt strafflagens bestämmelser i fråga om de upplysningar de fått taga del av i och för sitt uppdrag.

Kommissionen äger anlita nödigt sakkunnigt biträde för sina undersökningar och har vidare till åliggande att förhandla med representanter för vederbörande näringsgren och konsumenterna. Dessutom skall kommissionen avgiva yttrande till ministern om resultatet av de verkställda undersökningarna och ministern fattar sedan beslut om eventuellt offentliggörande av resultatet.

I den omständigheten att undersökningsresultatet kommer till allmänhetens kännedom, kommer förmodligen, såsom det heter i motiveringen, att ligga en kraftig uppfordran till vederbörande näringskretsar att för framtiden nöja sig med att beräkna sig skälig vinst, så att det i de flesta fall icke skulle bli nödvändigt att behöva använda sig av de bestämmelser, som föreslås i § 4, enligt vilka ministern bemyndigas, att om en framställning från honom om nedsättning av priserna icke efterkommes, ånyo framlägga saken för kommissionen och sedan fastställa en skälig vinst, som blir gällande tillsvidare.

Ministerns beslut om fastställande av skälig vinst skall snarast möjligt framläggas för riksdagen för godkännande eller förkastande.

Dessutom innehåller lagförslaget straffbestämmelser.

I mitten av mars månad framlade representanter för Venstrepartiet i folketinget ett förslag till lag om skydd för närings- och arbetsfrihet. Huvudbestämmelsen i detta förslag går ut på, att kollektiva avtal, som röra pris-, produktions- och dylika förhållanden och som åsyfta att begränsa den enskildes närings- eller arbetsfrihet, hämma den fria konkurrensen och direkt eller indirekt medföra monopol inom vederbörande näring, äro ogiltiga, och inga följder av brott mot dylika avtal, vare sig ersättning, kontraktsböter eller dylikt, kunna under någon form förlänas rättsverkan av domstolarna.

Kollektiva avtal mellan arbetare och arbetsgivare (enligt Lov av 4 Oktober 1919 om den faste Voldgiftsret) beröras icke av denna lag.

Vid bedömandet av om ett kollektivt avtal är av ovan angiven karaktär eller icke, äga domstolarna tillkalla särskilda i pris-, produktions- och dylika förhållanden sakkunniga och om så finnes nödigt för frågans fullständiga belysning, tillsätta en undersökningsnämnd av sådana sakkunniga, vilka på grundval av en närmare undersökning av förhållandena inom vederbörande näringsgren härom skulle avlämna redogörelse till domstolarna.

Varje slag av ekonomisk eller personlig förföljelse av enskild i pris-, produktions- och liknande förhållanden, däribland bojkott, som har till syfte att begränsa den enskildes närings- eller arbetsfrihet, hämma den fria konkurrensen och direkt eller indirekt införa monopol inom vederbörande näringsgren, är olaglig och medför förutom ersättning för skada, som tillfogats vederbörande genom förföljelsen, straffpåföljd av enkelt fängelse eller under förmildrande omständigheter böter intill 100,000 kr. Åtal kan i dylika mål verkställas av allmänna åklagaren eller av enskild person.

Dagen efter det Venstres representanter framlagt detta lagförslag framlade representanter för det radikala partiet i folketinget ett förslag till »midlertidig Lov om offentligt Tilsyn med visse Virksomheder», som ungefär är av samma innehåll som det lagförslag, som år 1920 antogs av Folketinget.

Regeringsförslaget hänsköts till ett utskott, men detta hann icke avgiva sitt utlåtande, innan den danska riksdagen hemförlovades strax före påsk.

Utskottet behandlade på sitt sista sammanträde frågan om livsmedelsfördyringen på vägen från producent till konsument och man enades om en hemställan till regeringen att under sommaren företaga en grundlig undersökning av dessa förhållanden.

Motioner i ämnet av venstre och det radikala partiet.

Utskottsbehandlingen av regeringsförslaget.

Tyskland.

Den märkligaste åtgärden på detta område efter världskriget är väl den tyska kartellagen, »Verordnung gegen Missbrauch wirtschaftlicher Machtstellungen», som utfärdades den 2 november 1923 och trädde i kraft den 20 november samma år.

Rikshushållningsministeriets samarbete med näringarnas centralorganisationer i kartellfrågor.

Faktiskt fanns emellertid i Tyskland redan innan kartellagens utfärdande en viss statskontroll över kartellerna. Inom rikshushållningsministeriet hade man från omkring 1919 etablerat samarbete med centralorganisationerna för industrien, grosshandeln och detaljhandeln. Ministeriet sysselsatte sig i främsta rummet med kartellernas åtgärder på det ekonomiskt- och organisationspolitiska området och strävade efter att uppställa vissa normer och gränser för kartellernas verksamhet och att på detta sätt i nära kontakt med centralorganisationerna låta utbilda en kartellsedvänja i anslutning till högsta domstolens rättstillämpning.

För vinnande av detta syfte var rikshushållningsministeriet framför allt verksamt på det organisatoriska området. Naringarnas centralorganisationer, »Reichsverband der deutschen Industrie», »Zentralverband des deutschen Grosshandels» och »Hauptgemeinschaft des deutschen Einzelhandels», lämnade härvid en värdefull medverkan, då det ju låg i deras eget intresse att i egenskap av centralorganisationer upptäcka missbruk från leverantör- och avnämaresammanslutningar och därigenom möjliggöra deras bekämpande men också att genom beredvilligt samarbete söka förebygga ingripande från lagstiftningens sida. Närmast var det fråga om att skapa förlikningsorgan inom centralorganisationerna för samma näringsgrupper.

I slutet av 1920 upprättade sålunda det tyska industriförbundet ett kartellutskott, »Kartellstelle», och även centralorganisationen för grosshandeln fick ett särskilt utskott för kartellfrågor. Inre tvistigheter utjämades i allmänhet på detta sätt inom vederbörande centralorganisation och kommo därför alltmera sällan till allmännare kännedom.

För tvister mellan olika näringsgrupper, mellan industri, grosshandel och detaljhandel, fanns däremot intet särskilt organ, som kunde upptaga sådana till behandling. På uppmaning av rikshushållningsministeriet beslöto därför de tre centralorganisationerna för industrin, grosshandeln och detaljhandeln i slutet av 1921 att upprätta en förlikningsinstitution, »Kartelleinigungsstelle», som skulle ha till uppgift att söka åstadkomma en utjämning av motsatta intressen. Vid förhandlingarna äger en representant för rikshushållningsministeriet deltaga med yttrande- men ej beslutanderätt.

Upprättandet av »Kartelleinigungsstelle» innebar ett väsentligt framsteg med hänsyn till utvecklingen av det enskilda förlikningsförfarandet i kartellfrågor. Fastän institutionen under den första tiden icke togs vidare i anspråk, kunde den dock ganska snart uppvisa resultat av sin verksamhet. Viktiga tvistefrågor, vid vilkas biläggande flera olika näringsgrupper voro intresserade, kommo snart under dess behandling. Att den ej anlätades i större utsträckning, förklaras emellertid därav, att det ej fanns något lagligt tvång att använda sig av den eller att infinna sig i och för förhandlingar.

Denna frånvaro av ett lagligt påtryckningsmedel märktes i synnerhet i fråga om rikshushållningsministeriets bemödanden att åstadkomma en rättvis avvägning i konflikter emellan kartellerna och de kooperativa föreningarna. De senare voro dels genom särskilda bestämmelser i kartellorganisationernas stadgar och dels genom ömsesidighets- och exklusivavtal mellan industri- och grosshandelssammanslutningar avskurna från möjligheten att erhålla varor direkt från producenten, fastän de kooperativa föreningarna genom sin organisation

voro i stånd att fylla grosshandelns funktioner. Den ogynnsamma behandlingen var helt enkelt en följd av den kooperativa organisationsformen.

Efter åtskilliga fruktlösa försök lyckades man först på våren 1923 under inflytande av riksdagsbeslutet om hemställan om framläggande av en kartelllag få till stånd en förlikningsinstitution för behandling av tvister mellan karteller och kooperativa föreningar.

De första förhandlingarna inför detta förlikningsutskott ägde ej rum förrän i augusti 1923, sedan dess sammansättning reglerats på paritetisk grundval med en representant för Kooperationen och en för den andra parten samt en opartisk ledamot.

Jämte dessa mera organisatoriska uppgifter hade rikshushållningsministeriet också att utöva en övervakande verksamhet. Inom ramen för den allmänna prisregleringen kontrollerades även kartellernas prispolitik och här voro kartellerna icke underkastade några särskilda bestämmelser.

Rikshushållningsministeriet hade ej heller före kartellagens ikraftträdande någon speciallag till förfogande såsom lagligt påtryckningsmedel. Förutom prejudikat från högsta domstolen och vissa bestämmelser i den allmänna strafflagen kunde ministeriet huvudsakligen stödja sig på följande förordningar, Verordning über Preisprüfungsstellen vom 25. September 1915, Verordning über Auskunftspflicht vom 12. Juli 1917—11 och Verordning gegen Preistreiberei vom 8. Mai 1918.

Dessa tre förordningar erhöilo ny avfattning genom en förordning av den 13 juli 1923. På upplysningspliktsförordningen grunda sig huvudsakligen ministeriets förfrågningar beträffande fastställande av sakförhållandena i kartellfrågor, varför denna förordning utgör ett nödvändigt komplement till kartellagen. Likaså äro de båda andra förordningarna och i synnerhet prisockerlagen även efter kartellagens utfärdande av en viss betydelse för myndigheternas åtgärder beträffande kartellerna.

De skäl, som närmast föranlett kartellagens utfärdande och dess ekonomiska bakgrund, framgå av det officiella tillkännagivande, som beledsagade förordningen vid dess offentliggörande.

Den utfärdade förordningen mot missbruk av ekonomiska maktställningar, heter det häri, måste inställas inom ramen för de åtgärder, som riksregeringen på grund av fullmaktslagen vidtager för att öka produktionen och befria näringslivet från improduktiva hinder. Liksom genom upphävandet av viktiga delar av demobiliseringsförordningarna rörligheten på arbetsmarknaden återställts, så skola genom denna förordning osunda hinder för den fria konkurrensen undanröjas.

Kartellernas produktions- och prispolitik har sedan flera månader varit föremål för de häftigaste angrepp såväl från konsumenthåll som från vissa produktionskretsar. Riksregeringen har ansett det som sin uppgift att pröva de framställda klagomålen berättigande och vidtaga sina åtgärder uteslutande efter objektiva grunder med hänsyn till allmänt ekonomiska synpunkter. Det är obestriddigt, att under inverkan av penningvärdets fall och härigenom framkallade produktions- och avsättningsförhållanden på mångahanda sätt de svåraste missförhållanden utvecklats inom producentorganisationerna. I det kritiska läge, de ekonomiska konjunkturerna kommit sedan förliden sommar och varigenom priserna på vissa tyska produkter drivits upp över världsmarknadens prisnivå, är det ett allmänt intresse att genom återställandet av en verklig marknadsfrihet på det eftertryckligaste sätt bekämpa en konstlad inskränkning av produktionen, överdrivna riskpålägg och priser, som icke äro motiverade genom de faktiska produktionskostnaderna, samt att tvinga tillbaka produktionen och handeln till den ansvarskänslig gentemot det allmänna bästa, som nu på många håll gått förlorat.

Kartellagens huvudsakliga innehåll.

Såsom framgår av detta uttalande, var det ingalunda fråga om någon gest, som ansågs nödvändig ur politiska synpunkter, utan regeringen var besluten att lösa frågan rent sakligt. Härvid gällde det att sluta en kompromiss mellan de båda ytterligheterna, av vilka den ena praktiskt taget gick ut på fullständigt förbud mot och krossande av kartellerna, medan den andra liksom förut ville ha den organisatoriska autonomien oantastad. Båda dessa strömningar hade dessutom stöd även hos industrien själv, där å ena sidan vida kretsar av den mot stark kapitalistisk koncentration strävande storindustrien hoppades på friare händer genom kartellernas sönderfallande, medan å andra sidan den mindre och medelstora industrien men också grosshandeln bekämpade statsuppsikten såsom hämmande för organisationernas verksamhet.

Det slutliga resultatet återspeglar sig tydligt i lagens gestaltning. Den har emellertid från kompetent håll fått det erkännandet, att den utgör en synnerligen skicklig lösning av dessa svårförenliga motsatser.

Före redogörelsen för kartellagens huvudsakliga innehåll kan förutskickas den anmärkningen, att lagen genom medvetet undvikande av skarpare begreppsbestämning av de av lagen berörda ekonomiska organisationerna liksom av en uttömmande uppräknig av de förseelser, de kunna göra sig skyldiga till, medger en kontroll över alla existerande eller eventuellt nya organisationsformer, hur de än maskera sina marknadspolitiska strävanden. Just med hänsyn till erfarenheterna av lagstiftningen i Förenta staterna synes en dylik elastisk ram vara lämplig, enär det där visat sig, att de kapitalistiska organisationerna genom en skicklig förändring av sin yttre klädnad jämförelsevis lätt kunnat undgå att drabbas av lagen. Kartellagen utgår sålunda rent principiellt från den ståndpunkten, att den gäller organisationer av varje rättslig form och ekonomisk struktur, såvida de innebära rättsliga förpliktelser och utöva missbruk av en ekonomisk maktställning. Följden härav är, att en av de båda huvudparagraferna i lagen, § 1 och de på denna byggda bestämmelserna eller § 10, alltid kan vinna tillämpning när missbruk av ekonomisk maktställning föreligger.

Kartellagen ingriper i tvenne slags rättsförhållanden. Å ena sidan rättsförhållanden mellan medlemmar i syndikatkarteller, konventioner och dylika överenskommelser (§§ 1—8, 19) och å den andra sidan i rättsförhållanden mellan enskilda företag och sammanslutningar av dylika samt tredje man (§§ 10 och 19). I fråga om kartellmedlemmarnas rättsförhållanden till varandra spelar åter § 8 en särskild roll såtillvida som den icke lämnar myndigheterna någon befogenhet att ingripa utan ger medlemmarna av en kartell möjlighet till självhjälp. § 9 har en speciell uppgift och intager i detta hänseende en särställning, i det man därigenom åsyftar att lägga de skarpaste medlen för organisationstvänet under kontroll.

De viktigaste paragraferna innehålla i huvudsak följande bestämmelser. § 1 stadgar, att avtal och beslut, som innebära förpliktelser i fråga om handhavande av produktion och omsättning, tillämpning av affärsvillkor och prissättningsförhållanden (syndikat, karteller, konventioner och liknande överenskommelser) skola ha skriftlig form.

§ 8 stadgar, att avtal och beslut av nämnda art kunna omedelbart uppsägas av en part, om vägande skäl föreligger.

Som vägande skäl anses alltid om den uppsägandes ekonomiska rörelsefrihet i synnerhet vid produktion, omsättning och prisgestaltningen obilligt inskränkes.

Vid tvist avgör kartelldomstolen på framställning av part, om uppsägningen var berättigad.

§ 9 bestämmer, att säkerheter för avtal och beslut av nämnda slag icke få realiserars utan att presidenten i kartelldomstolen lämnar sitt medgivande och ej

heller bojkott och andra liknande straffåtgärder vidtagas utan sådant medgivande.

Medgivande skall vägras, om åtgärden medför skada för samhällsintresset (Gesamtwirtschaft oder Gemeinwohl) eller obilligt inskränker vederbörandes ekonomiska rörelsefrihet.

§ 10 stadgar att om affärsvillkor eller prissättningsförhållanden i fråga om företag eller sammanslutningar av sådana äro ägnade att under utnyttjande av en ekonomisk maktställning skada samhällsintresset, så kan kartelldomstolen på yrkande av rikshushållningsministern göra det allmänna uttalandet att vederbörande kunna frånträda avtal, som träffats under angivna förutsättningar.

Enligt § 4 kan rikshushållningsministern i fall ett avtal eller beslut av anförda slag skadar samhällsintresset yrka hos kartelldomstolen, att avtalet eller beslutet förklaras för ogiltigt, eller bestämma, att varje part i avtalet eller beslutet omedelbart kan uppsäga avtalet eller frånträda beslutet.

Samhällsintresset skall i synnerhet anses hotat, om produktionen eller omsättningen på ett nationalekonomiskt icke försvarligt sätt inskränkes, priserna stegras eller hållas uppe, eller om vid stabil valuta tillägg göres för risker eller om den ekonomiska friheten obilligt inskränkes genom bojkott vid inköp eller försäljning eller genom fastställande av olika priser eller villkor.

Till skydd för samhällsintresset äger i första hand administrationen, rikshushållningsministern och subsidiärt jordbruksministern inskrida mot skadliga organisationer och dessas missbruk av den ekonomiska maktställningen. Förvaltningen behöver emellertid ej själv vidtaga de enligt lagens bestämmelser fastställda åtgärderna utan äger rätt att hänskjuta ärendet till en för ändamålet inrättad specialdomstol, kartelldomstolen. Denna är en kollegial domstolen ansluten till Reichswirtschaftsgericht, och består av 5 ledamöter. Presidenten och hans ställföreträdare utses av rikspresidenten och måste hava domarekompetens. Bisittarna utses av presidenten för Reichswirtschaftsgericht. En bisittare är ledamot av denna domstol. Två bisittare utses med hänsyn till de olika ekonomiska intressen, som komma under behandling, och slutligen utses en sakkunnig person, som kan förväntas företräda allmänt väl oberoende av de motstridande ekonomiska intressena. De tre sistnämnda ledamöterna utses bland personer å en av rikshushållningsministern upprättad lista. I regel brukar också en representant för vederbörande ministerium närvara vid domstolsförhandlingarna, och äger han därvid yttranderätt. Kartelldomstolen utgör första och sista instans inom sitt kompetensområde.

I överensstämmelse med moderna statsrättsliga principer utgör domstolen en motvikt mot administrationen, åt vilken den huvudsakliga kontrollen överlämnats. Redan före kartellagens utfärdande funnos emellertid vissa lagbestämmelser till skydd mot missbruk av ekonomiska organisationer, men dessa kommo endast till tillämpning i ytterst få fall. Anledningen härtill låg först och främst på det civilprocessuella området. Det omständliga förfarandet vid civildomstolarna och i synnerhet det förhållandet att man vid kartelltvister nästan alltid gick igenom alla instanser ända till högsta domstolen avtrubbade verkningarna av de befintliga lagbestämmelserna, då här ifrågavarande ekonomiskt rättsliga företeelser ovillkorligen kräva ett snabbt avgörande. Dessa olägenheter har man sökt avhjälpa genom kartelldomstolen.

Det är givetvis ännu för tidigt att fälla något avgörande omdöme om de verkningar den nya lagstiftningen haft såväl för näringslivet och dess organisationsväsen som för samhället i övrigt. I stort sett torde de dock kunna betecknas såsom gynnsamma, och de farhågor, man inom vissa näringskretsar till en början hyste, att lagstiftningen skulle verka nedbrytande på det ekonomiska sammanslutningsväsendet, hava visat sig ogrundade.

Rikshushållningsministern, som fortlöpande hålles å jour med kartelldom-

*Kartell-
domstolen.*

*Kartell-
lagens verk-
ningar.*

stolens verksamhet, och om de centrala näringsorganisationernas förlikningsverksamhet hade i juli månad ett uttalande, där han konstaterade, att fortfarande icke oansenliga missförhållanden förefunnos inom näringslivets organisationsväsen och att alla lämpliga medel borde tillgripas för motverkande av missbruk av ekonomisk maktställning.

Under de senaste månaderna hade emellertid försiggått betydande förändringar under trycket av det ekonomiska läget, såsom väntad och avsedd följd av den ur valutasynpunkter nödvändiga kreditinskränkningen, av vederbörande näringskretsars egen insikt liksom också under inverkan av kartellagen.

Förhållandet mellan säljare och köpare hade sålunda förändrats i riktning mot att underlätta affärsvillkoren, borttaga oberättigade risktillägg och ett mindre strängt utkrävande av ingångna förpliktelser om priser m. m.

Då denna utveckling försiggått i stor utsträckning, så har myndigheternas verksamhet på grundval av kartellagen eller, där ett ingripande icke behövdes, redan tanken på kartellagens handhavande i väsentlig grad medverkat härtill.

På detta sätt har uppnåtts en ekonomisk omvandling av leverans- och betalningsvillkoren inom affärslivet. Därvid hava också de av näringsarnas centralorganisationer inrättade förlikningsinstitutionerna såsom självförvaltningsorgan utvecklats en livlig och, icke minst på grund av att kartellagen stått bakom, resultatrik verksamhet.

I talrika fall har ministeriet haft anledning pröva skäligheten av de av karteller och syndikat fastställda priserna med hänsyn till anpassningen efter de förändrade ekonomiska- och valutaförhållandena. Även på detta område hava sammanslutningarna på grund av anförda omständigheter nästan genomgående tagit hänsyn till av ministeriet gjorda yrkanden.

Under sitt första verksamhetsår hade kartelldomstolen att sysselsätta sig med i runt tal 180 olika karteller. Hela antalet karteller i Tyskland uppskattas till 1,500 å 1,600.

Med försvinnande få undantag avsågo processerna uppsägningar enligt § 8 i kartellagen. I 44 fall nådde den uppsägande det avsedda resultatet, men i 39 vägrades honom rätt till omedelbart utträde.

Kartelldomstolen har vidare på framställning av rikshushållningsministern avgivit ett par principiellt betydelsefulla utlåtanden, enligt vilka avnämarsammanslutningar, såsom exempelvis av detaljhandlare och hantverkare kunna komma under lagen, i fall de försöka genomdriva vissa inköpsvillkor gentemot sina leverantörer, liksom också banksammanslutningar, som fastställa vissa gemensamma villkor, falla under lagen.

Det kan helt naturligt ej här ifrågakomma att närmare ingå på kartelldomstolens utslag. Det torde dock få framhållas att domstolen redan kunnat utarbeta vissa grundsatser för kartellpolitiken, som visserligen hänföra sig till vissa konkreta fall och därför ej tillåta några godtyckliga generaliseringar, men som dock synas ägnade att lämna material till en blivande kodifiering av kartellrätten och kartellpolitiken. Under de senaste månaderna hava inga mera anmärkningsvärda förändringar inträffat i arten av de mål kartelldomstolen haft att handlägga. Det synes dock som om de rena konjunkturuppsägningarna enligt § 8 allt mer skulle träda tillbaka för rent principiella tvistefrågor. Även § 9, som avser att lämna skydd mot det genom bojkott av alla slag utövade yttre organisationstvånget, kommer i alltmer ökad omfattning till tillämpning.

En av Tysklands främste kännare av näringslivets organisationsväsen, grundaren och utgivaren av Kartell-Rundschau Dr S. Tschierschky har nyligen i ett föredrag uttalat sig om kartellagen och dess verkningar, ur vilket föredrag följande torde förtjäna återgivas.

Den i varje fall för vissa industrikretsar — nämligen dem, som bruka identifiera sina egna särintressen med det allmännas — brännande frågan, om

denna statsuppsikt skall ingå såsom en beståndsdel av den tyska näringspolitiken eller åter snart försvinna såsom en, vilket de också påstå, politisk tillfällighetsåtgärd, synes mig endast kunna bevaras på det sätt, att staten inom överskådlig tid icke under några omständigheter kan släppa ur händerna dessa tyglar.

För övrigt kan man icke inge oppositionen mot kartellagen några förhoppningar om dess upphävande. Lagen är ju närmast av administrativ art och har som sådan det goda med sig att man undandrager sig den genom att anpassa sig efter dess krav. Men att grundtanken i lagen skulle innebära en näringspolitiskt betänklig tendens, vederlägges redan därigenom, att vida kretsar inom näringslivet, särskilt inom industrien, krävt och kräva ett dylikt hinder för obegränsad organisationsmakt.

England.

Det av Committee on Trusts år 1919 framlagda förslaget till lagstiftning om truster och karteller och ett sedermera inom regeringen utarbetat lagförslag i ämnet har icke varit före i parlamentet, om än frågan om åtgärders vidtagande på området upprepade gånger debatterats.

Efter det Profiteering Acts på våren 1921 upphört att gälla och de på grundval av denna lagstiftning upprättade kommitteerna upphört med sin undersökningsverksamhet, hava emellertid åtskilliga undersökningar berörande vissa branscher utförts, vari även det allmännas ställning till truster och karteller behandlats. Det kan sålunda erinras om den s. k. Linlithgowkommittén (Departmental Committee on Distribution and Prices of Agricultural Products), som år 1923 avgivit flera redogörelser över priser och produktionskostnader å mjölk och mejeriprodukter, spannmål, mjöl, bröd, etc.

En av Baldwins första regeringshandlingar var tillsättandet av en kommission på 15 medlemmar, därav tvenne kvinnor, under ordförandeskap av sir Auckland Geddes för undersökning av livsmedelspriser (Royal Commission on Food Prices). Kommissionen, som tillsattes den 29 november i fjol, hade till uppdrag att undersöka de förhållanden, som äro rådande inom gross- och detaljhandeln med livsmedel för allmän konsumtion i den mån de påverka priserna samt därvid särskilt hava uppmärksamheten riktad på skillnaden mellan det pris producenten erhåller och det konsumenten får betala samt avge redogörelse och förslag till de åtgärder, som lämpligen böra vidtagas.

Kommissionen har under den förlidna vintern varit i livlig verksamhet och har hållit 34 offentliga och 40 enskilda sammanträden samt avhört ett nittiotal vittnen. Den 23 april i år avgav kommissionen sin första rapport, där det konstateras, att handlandena inom vissa branscher hålla priserna på en nivå, som icke kan anses ekonomiskt motiverad. Detta gäller i synnerhet detaljhandeln, speciellt slaktare och bagare, vilka anses göra oskäliga vinster. Även förhållandena på köttimportmarknaden synas oroande för kommissionen, som icke anser uteslutet, att hela denna handel genom fortsatt utveckling av sammanslutningsväsendet skulle komma i händerna på ett allrådande monopol och kanske behärras av fientligt sinnade intressen. Kommissionen har icke några nya bestämda motåtgärder att föreslå för reducering av livsmedelsprisen. Undersökningen har emellertid visat, att tillsättandet av tillfälliga kommittéer och kommissioner icke är det lämpligaste sättet att behandla denna fråga. Inga bestående resultat eller varaktiga förbättringar kunna uppnås genom ett organ, hur kompetent dess personal än må vara, som sammanträder, avhör vittnen några brådskande veckor eller månader, avgiver en redogörelse och sedan upplöses.

Royal Commission on Food Prices.

Kommissionen har därför kommit till den uppfattningen, att om det finnes ett permanent statsorgan, som utövade en fortlöpande uppsikt över handeln med de viktigare livsmedlen, kunde frågan om tillgången och priserna å livsmedel behandlas mycket mera effektivt, än vad kommissionen varit i tillfälle till.

Kommissionen föreslår därför upprättandet av ett livsmedelsråd direkt lydande under handelsdepartementet, som skulle ha till uppgift att följa livsmedelsmarknaden och utgiva periodiska publikationer samt utfärda varningar om det förutsåge knapphet. Intet nytt departement skulle upprättas. Kommissionen hade i sikte upprättandet av ett organ, som genom att representera både ekonomiska, finansiella, administrativa och konsumentintressen skulle vinna allmänhetens förtroende och affärsvärldens aktning.

Livsmedelsrådet skulle bestå av 12 ledamöter med en ständig, av konungen på handelsministerns förslag utsedd och helt avlönad ordförande, som ej finge hava andra uppdrag. Av de övriga ledamöterna skulle en utses av jordbruks-, en av hälsovårdsministern och en av Secretary for Scotland. Fyra andra skulle utses av handelsministeriet och hava affärsmässig erfarenhet. Av dessa skulle en vara chef i det engelska kooperativa förbundet. De övriga platserna i rådet skulle besättas med representanter för konsumenterna, därav två kvinnor. Två ledamöter skulle utses av Trades Union Congress och de båda övriga av lokala myndigheter.

Ledamöterna skulle i regel tillsättas för en tid av fyra år.

Rådets förnämsta åliggande skulle vara att studera nuvarande och längre fram eventuellt uppstående problem, som ha samband med tillförseln och priserna på vete och kött, samt utsända periodiska rapporter.

Kommissionen kommer även in på frågan om truster och karteller. Med hänsyn till den makt, som genom dylika sammanslutningar lägges i ett fåtal personers händer, synes det kommissionen, som om tiden vore inne för upprättande av ett organ med befogenhet att undersöka och kontrollera truster och karteller, som pålägga otillbörligt höga priser å de tjänster de göra allmänheten eller undertrycka konkurrensen huvudsakligen i syfte att uppehålla eller öka sina egna vinster. Vi tvivla på att den allmänna meningen kommer att känna sig lugn, förrän staten beväpnat sig själv med nödvändiga befogenheter att ingripa i fråga om antisociala handlingar från monopol, truster och karteller. Men faran för missbruk av en monopolistisk maktställning är ej begränsad till livsmedlen, och det vore enligt kommissionens mening oklokt att upprätta ett speciellt organ för ett kraftigt ingripande mot antisociala tendenser inom denna bransch och icke inom andra.

Det fölle utom kommissionens uppgift att i detalj föreslå lämpligt organ för ingripande mot truster och karteller i allmänhet men den erinrar om Committee on Trusts, som år 1919 föreslog upprättandet av en domstol för detta ändamål.

Så länge en allmän antitrustlagstiftning saknas, skulle emellertid icke livsmedelsrådet vara utan nödiga befogenheter, utan äga bemyndigande att ha tillgång till näringsidkares räkenskaper. Om rådet förvissat sig om att någon person eller företag handlade mot det allmännas intresse, skulle det åligga rådet att göra föreställningar för att åvägabringa rättelse. Om detta icke ledde till resultat, skulle redogörelse ingivas till handelsministern, som sedan skulle framlägga den för parlamentet.

Huruvida regeringen kommer att framlägga kommissionens förslag för parlamentet under innevarande session, synes ännu vara ovisst.

*Motion om
trustkontroll
1925.*

Parlamentet torde emellertid redan under innevarande session få tillfälle att taga ställning till frågan om införande av en positiv lagstiftning på detta område. Sex representanter för det liberala partiet hava nämligen för någon tid

sedan framlagt en motion med förslag till lag om undersökning av trustar och karteller och vidtagande av åtgärder till hämmande av missbruk av dylika sammanslutningar.

Enligt förslaget skulle handelsdepartementet, om det, antingen efter framställning från intresserad person eller på annat sätt, finner att skäl föreligger för att företag eller sammanslutning av sådana utövar monopol eller väsentlig kontroll över någon näringsgren och att på grund av ett dylikt monopol eller dylik kontroll eller de sätt, på vilka det utövas, allvarligt men förorsakas eller sannolikt kommer att förorsakas någon näringsgren inom riket, äga att verkställa en undersökning rörande beskaffenheten, omfattningen och verkningarna av ett dylikt monopol eller dylik kontroll, och de sätt, varpå detta utövas.

Innan beslut fattades om verkställande av sådan undersökning skulle handelsdepartementet, om det så funne lämpligt, träda i förbindelse med vederbörande sammanslutning och den, som ingivit framställningen, samt försöka åstadkomma en vänskaplig uppgörelse dem emellan.

Departementet skulle för verkställande av undersökning ha befogenhet att inkalla och höra envar och fordra framläggande av handlingar och lämnande av upplysningar, som kunna befinnas nödiga.

Handlingar och upplysningar, som lämnas enligt lagens bestämmelser, skulle betraktas såsom konfidentiella. Departementet hade att framlägga redogörelse över utförda undersökningar för parlamentet. Dylika redogörelser finge icke innehålla uppgifter om affärshemligheter eller namn på kunder.

Om departementet genom en undersökning kommer till den uppfattningen, att ett företag eller sammanslutning utövar monopol eller väsentlig kontroll av sådan art, som nämnts, kunde det, om så finnes lämpligt, tid efter annan bestämma, att ett sådant företag eller sammanslutning skall avgiva upplysningar om sin verksamhet på tider och sätt, som departementet äger föreskriva.

Kommer departementet efter verkställd undersökning till den uppfattningen, att monolet eller den kontrollerande sammanslutningen missbrukar eller sannolikt kommer att missbruka sin makt genom utövande av sådan verksamhet eller tillämpande av affärsmetoder, som äro stridande emot det allmänna intresset och som böra förbjudas, skulle departementet äga förbjuda eller bestämma vissa begränsningar i dylika förehavanden, antingen i allmänhet och ovillkorligen eller med sådana villkor, inskränkningar och undantag, som kunna föreskrivas.

Motionen har ännu icke förevarit till behandling i underhuset.